

Inhoudsopgave

		blz.
1. Inleiding		
1.1 Aanleiding	3	
1.2 Opdrachtformulering en voorbereidingen voor onderzoek		3
1.3 Positionering rapportage W.U.R.		3
2. Onderzoeksoptzet en -vraagstelling		
2.1 Vraagstelling		4
2.2 Aanpak en werkwijze		5
2.3 Oriëntatie bij de samenleving		6
2.4 Leeswijzer		6
3. Beleidskader		
3.1 Rijks- en provinciaal beleid		7
3.2 Gemeentelijke beleidsdoelstellingen en beoogde effecten		8
3.3 Gemeentelijk beleidskader		9
4. Bevindingen		
4.1 Realisatie beleidsvoornemens (G.R.P. 2000-2004)		12
4.2 Reflectie op de bestuurlijke aansturing		13
4.3 Reflectie op het budgettair verloop en de gemaakte kosten		17
4.4 Beoordeling van de bereikte effecten		19
4.5 Vergelijk met andere gemeenten en ander beleid		26
5. Conclusies en aanbevelingen		
5.1 Conclusies		29
5.2 Aanbevelingen		32
Bestuurlijke reactie College		34
Nawoord Rekenkamercommissie		36
Bijlagen		
1. Literatuurlijst		39
2. Geraadpleegde personen		40
3. Onderzoeksoptzet Rekenkamercommissie d.d. 23 februari 2007		41
4. Deel 2: Onderzoeksrapportage W.U.R. d.d. 5 november 2007 (Separaat rapport).		--

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In de raadsvergaderingen van 27 september 2006 en 8 november 2006 is door de gemeenteraad van Renkum discussie gevoerd over de evaluatie van de beleidspraktijk met betrekking tot de afkoppeling van hemelwater. Een evaluatie die gericht diende te zijn op de efficiency en effectiviteit van het beleid en de uitvoering.

Het College van B&W was voornemens een onderzoek gericht op kosteneffectiviteit uit te laten voeren door het bureau Arcadis, hetzelfde bureau dat gedurende het hele proces om te komen tot afkoppeling reeds als ondersteunende deskundige voor de gemeente werkzaam was geweest.

De discussie in de raad heeft uiteindelijk geresulteerd in de vraag van de raad, onder instemming van het College, aan de Rekenkamercommissie (RkC) om deze evaluatie als onderzoeksopdracht op te pakken.

1.2 Opdrachtformulering en voorbereidingen voor onderzoek

In november 2006 zijn door vertegenwoordigers van de Rekenkamercommissie oriënterende gesprekken gevoerd met de verantwoordelijk portefeuillehouder, direct betrokken raadsleden en de verantwoordelijk afdelingsmanager om duidelijkheid te krijgen over de centrale vraagstelling van het evaluatieonderzoek.

Omdat van het begin af aan duidelijk was dat de evaluatie ook de waterhuishoudkundige mérites van het afkoppelbeleid moest betreffen, en de RkC hiervoor niet de vereiste deskundigheid in huis heeft, is al in een vroeg stadium contact gezocht met de Universiteit Wageningen en het daaraan verbonden onderzoeksinstituut Alterra (W.U.R.). Nadat principe-afspraken met de W.U.R. zijn gemaakt over het benodigd budget en de wijze van samenwerking, is een onderzoeksvoorstel door de RkC gemaakt, welk als onderdeel van de onderzoeksplanning 2007 van de RkC in januari 2007 ter kennisname is aangeboden aan College en Raad. Het onderzoeksvoorstel van de RkC had overigens een aanmerkelijk grotere reikwijdte dan alleen kosteneffectiviteit. De definitieve onderzoeksopzet van de RkC is bijgevoegd als bijlage 3.

Omdat het de RkC bekend was dat binnen de gemeentelijke organisatie reeds budget gereserveerd was voor het hemelwateronderzoek, heeft de RkC aan het College gevraagd, als aanvulling op het door de RkC zelf beschikbaar gestelde bedrag, een extra bedrag beschikbaar te stellen voor het onderzoek. Dit omdat het onderzoek een behoorlijk aanslag op het eigen onderzoeksbudget van de RkC zou betekenen. Om principiële redenen (onafhankelijkheid) is hier door het College van afgezien. De RkC heeft door middel van een taakstellend budget (€ 15.000) na ampel beraad toch, gezien de politieke relevantie van de opdracht, besloten het onderzoek met eigen middelen uit te voeren. Dat dit wellicht consequenties zou hebben voor de diepgang van het onderzoek, is op dat moment geaccepteerd.

1.3 Positionering rapportage W.U.R.

Het taakstellende budget had ook consequenties voor het onderzoek van de W.U.R. Om de toegevoegde waarde van het onderzoek te vergroten is door de W.U.R. verzocht de

onderzoeksresultaten te mogen gebruiken in haar onderwijsprogramma. Dit is mede de reden voor een eigenstandige rapportage van de W.U.R. over haar onderzoeksdeel (bijlage 4). De RkC heeft zich in haar eigen rapportage beperkt tot de hoofdpunten uit het onderzoek van de W.U.R. en verwijst voor een volledig beeld naar de afzonderlijke W.U.R. rapportage.

Door de RkC en de W.U.R. is vooraf afgesproken dat beide partijen in dit onderzoek verschillende verantwoordelijkheden dragen. Hoewel door de RkC de totstandkoming van de rapportage van de W.U.R. alert is gevolgd en de RkC een bijdrage heeft geleverd aan de in het kader van het onderzoek van de W.U.R. gevoerde gesprekken, is de rapportage van de W.U.R. een zelfstandige rapportage, welke onder de verantwoordelijkheid van de W.U.R. valt.

De afronding door de W.U.R. van haar rapportage heeft nogal wat voeten in de aarde gehad door personele wisselingen binnen de W.U.R. Tot onvrede van de RkC is daardoor een vertraging van bijna twee maanden opgetreden. Nadat hierover nadrukkelijk van gedachten is gewisseld, is de discussie hierover tussen de RkC en de W.U.R. gesloten.

2. Onderzoeksopzet en -vraagstelling

2.1 Vraagstelling

De vraagstelling van het onderzoek is als volgt geformuleerd:

A. Is het beleidsvoornemen op het terrein van hemelwaterafkoppeling naar inhoud, planning en budget uitgevoerd en is daarmee voldaan aan de zogenaamde basisinspanning, die van hogerhand was voorgeschreven?

B. Zijn daarnaast de door de gemeente Renkum tevens beoogde bij-effecten (voor zover reeds te beoordelen) bereikt?

namelijk:

- kwalitatieve en kwantitatieve beperking toevoer zuiveringsinstallatie
- beperking overstort van vuil water op oppervlaktewater, bodem en grondwater
- beperking van wateroverlast en daarmee samenhangende overlast
- verbetering grondwaterstand
- herstel waardevolle vegetatie
- voorkomen bouw van nieuwe bassins
- beperking onderhouds- en exploitatielasten
- fraaiere inrichting openbare ruimte
- verhoging maatschappelijk bewustzijn op het terrein van water
- het creëren van voorwaarden voor particulier hergebruik

C. Was of is een alternatieve beleidsformulering mogelijk die in meerdere mate de beoogde beleidseffecten had kunnen opleveren of die dezelfde beleidseffecten met een beperktere inspanning had kunnen opleveren?

D. Is sprake geweest van een realisatieproces dat bestuurlijk en ambtelijk adequaat is aangestuurd?

2.2 Aanpak en werkwijze

De feitelijke start van het onderzoek was 1 april 2007.

Vanuit de RkC waren Frits van Aggelen als onderzoeker en Tom Erkens als co-onderzoeker aangewezen. Vanuit de W.U.R. is het onderzoek uitgevoerd door ir. A.E.C. (Annelieke) Duker, onder begeleiding van ir.F.J.E.(Frank) van der Bolt en drs.ir. J.M.M.A.(Annemiek) Verhallen. De finale rapportage van de W.U.R. is onder verantwoordelijkheid van ir. F.J.E. van der Bolt tot stand gekomen. Periodiek is de voortgang in gezamenlijkheid besproken.

Met de gemeentesecretaris zijn door de RkC afspraken gemaakt over het noodzakelijk ambtelijk capaciteitsbeslag. De RkC bedankt de ambtelijke organisatie voor haar ruimhartige medewerking aan het onderzoek.

In april en mei 2007 hebben de onderzoekers van de RkC door middel van dossieronderzoek en literatuurstudie (zie bijlage 1) de relevante beleidsvoornemens en de beleidsverantwoording in kaart gebracht. Hiertoe zijn tevens een aantal informatieve gesprekken gevoerd met het afdelingsmanagement, medewerkers en met de controller.

De onderzoeker van de WUR heeft in eerste instantie gezamenlijk met de RkC, maar later zelfstandig overleg gevoerd met de afdeling, gezien haar gerichtheid op de meer specialistische waterhuishoudkundige aspecten. Ook heeft zij overleg gehad met vertegenwoordigers van het Waterschap Vallei en Eem, de Provincie Gelderland en het waterleidingbedrijf Vitens. Haar hydrologische analyse en onderzoek heeft zich uitgestrekt tot eind juni 2007.

In juni 2007 heeft een eerste gezamenlijk overleg van de betrokken onderzoekers van de RkC en de W.U.R plaatsgevonden met vertegenwoordigers van het Waterschap Vallei en Eem en de Provincie Gelderland om hun reactie op de Renkumse afkoppelpraktijk te vernemen.

Vervolgens heeft begin juli 2007 een eerste informele terugkoppeling van de bevindingen van de W.U.R. naar de ambtelijke organisatie plaats gevonden, wat heeft geleid tot een aantal aanpassingen en een nadere weging van de bevindingen, namelijk: wat mag redelijkerwijs van een gemeente gezien haar beperkte rol op het terrein van waterhuishouding worden verwacht.

De Rekenkamercommissie heeft op basis van haar eigen bevindingen en de eerste bevindingen van de W.U.R. in september 2007 een eigen conceptrapportage opgeleverd. Deze rapportage is in oktober besproken met vertegenwoordigers van het Waterschap Vallei en Eem en de Provincie Gelderland. De Rekenkamercommissie spreekt haar bijzondere waardering uit voor de constructieve inbreng van deze partijen.

Nadat in november 2007 door de W.U.R. de definitieve onderzoeksrapportage is opgeleverd, kon door de RkC tot afronding van haar eigen rapportage worden gekomen.

Op 18 december 2007 is de concept-rapportage voor ambtelijk hoor en wederhoor verzonden naar de ambtelijke organisatie. Op 24 januari 2008 heeft de RkC op basis van de ambtelijke reactie besloten tot enkele redactionele aanpassingen. In tussentijd heeft de RkC ook de ambtelijke organisatie in staat gesteld tot een gedachtewisseling met representanten van de W.U.R. aangaande de W.U.R. rapportage.

Op 28 januari 2008 is de concept-rapportage voor bestuurlijk hoor en wederhoor aangeboden aan het College.

2.3 Oriëntatie bij de samenleving

Vanwege het beperkte onderzoeksbudget was het voor de RkC niet mogelijk uitgebreid onderzoek te doen naar het draagvlak en de beleving in de samenleving voor de afkoppelmaatregelen. Om toch inzicht te krijgen in de beleving en waardering van burgers is in mei 2007 een persconferentie gehouden over de aanpak van het onderzoek van de RkC en zijn bewoners en instellingen gevraagd door middel van brief of e-mail de onderzoekers te informeren over hun beleving en waardering van de afkoppelpraktijk. Er zijn elf reacties binnengekomen, die voor zover relevant in de bevindingen zijn verwerkt.

Met een vertegenwoordiger van de werkgroep B.L.O.M. (een lokaal samenwerkingsverband van op het milieu betrokken burgers) is in mei 2007 afzonderlijk overleg gevoerd. Deze beweging had zich namelijk in het verleden nadrukkelijk bij de gemeente gepresenteerd met pregnante opvattingen over de afkoppelvoornemens van de gemeente. Waar relevant zijn de noties van de Werkgroep B.L.O.M. en een reactie daarop van de RkC in de rapportage van de RkC verwerkt.

2.4 Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit twee delen.

Het eerste deel is de onderzoeksrapportage van de RkC. In dit eerste deel wordt in hoofdstuk 3 het beleidskader voor hemelwaterafkoppeling beschreven. In hoofdstuk 4 volgen de bevindingen uit het onderzoek met daaraan gekoppeld een aantal deelconclusies. In hoofdstuk 5 wordt antwoord gegeven op de vraagstelling en worden aanbevelingen gedaan. Het eerste deel van het rapport wordt afgesloten met de reactie van het college op het rapport en het nawoord van de RkC.

Het tweede deel is bijgevoegd als bijlage 4 en bestaat uit de zelfstandige onderzoeksrapportage van de W.U.R., waarin de technische onderzoeksbevindingen zijn uiteengezet.

Een deel van de bevindingen van de W.U.R. zijn door de RkC overgenomen en verwerkt in de eigen rapportage van de RkC (deel 1). Als hiervan sprake is wordt verwezen naar het onderzoek van de W.U.R.

3. Beleidskaders

3.1 Rijks- en provinciaal beleid

Al enige jaren is sprake van intensivering van het rijksbeleid op het gebied van waterhuishouding.

In de 4^e Nota Waterhuishouding 1998 is voor 2006 als ambitie opgenomen:

60% afkoppeling van de nieuwbouw en 20% afkoppeling van bestaande bebouwing

Voor de periode na 2006 zijn bewust geen landelijke taakstellingen meer geformuleerd, wel wordt beleidscontinuïteit verondersteld. In 2008 zal een evaluatie door het Rijk plaatsvinden.

In de rijksvisie Waterketen van 2003, de beleidsbrief regenwater en riolering van 2004 van de Staatssecretaris van Milieu en in de rijksvisie 'Anders omgaan met hemelwater' van 2004 wordt afkoppeling als een belangrijk instrument gezien en over een aantal pijlers gesproken:

- *voorkoming van verontreiniging van regenwater*
- *het vasthouden en bergen van regenwater*
- *het tegengaan van verspreiding van diffuse verontreinigingen*
- *het gescheiden van afvalwater afvoeren van regenwater*
- *integrale afweging op lokaal niveau*

De laatste maanden is van rijkswege nogal wat nieuwe regelgeving afgerond, vooral gericht op de taakverdeling tussen de diverse overheidslagen op het terrein van de waterhuishouding. Belangrijk sluitstuk voor gemeenten was hierbij de 'Wet Verankering en bekostiging van gemeentelijke watertaken'.

Het Waterschap Vallei en Eem heeft in haar Waterbeheersplannen 2000–2004 en 2004–2007 op basis van dit Rijksbeleid de zogenaamde basisinspanningen binnen haar beheersgebied geformuleerd:

In 2004 zou 10% van het verhard gebied moeten zijn afgekoppeld, in 2005 20%.

Daarnaast heeft de Provincie Gelderland zich in haar 3^e Waterhuishoudingsplan uitgesproken over de verplichte beëindiging van lozing op HEN wateren en de gewenste beëindiging van lozing op SED wateren¹. Ook heeft de Provincie Gelderland kwaliteits- en kwantiteitseisen vastgelegd met betrekking de lozing vanuit riolering en infiltratie van afstromend hemelwater in de bodem. In het provinciale Gelders Milieu Plan III had de Provincie in een eerder stadium reeds de zogenaamde basisinspanning ook tot onderdeel van haar eigen beleid gemaakt. Als basisinspanning formuleert de provincie:

De reductie van de vuilemissie van gemengde riooloverstorten met 50 %.

De genoemde beperking van lozingen op kwetsbare wateren, mag gezien worden als een aanvullende reductiedoelstelling. Realisatie van de basisinspanning wordt per 1 januari 2006

¹ HEN en SED wateren worden sinds enige jaren in ecologische beleidsdocumenten onderscheiden; HEN staat voor Hoogste Ecologische Niveau en SED voor Specifieke Ecologische Doelstellingen

verplicht gesteld, uitstel tot 1 januari 2010 is mogelijk als gemeenten kiezen voor invulling van de basisinspanning met duurzame maatregelen.

3.2 Gemeentelijke beleidsdoelstellingen en beoogde effecten

In de Arcadis-studie van 1999, hét document wat voor de gemeente Renkum ten grondslag heeft gelegen aan de gehele afkoppeloperatie, worden twee te bereiken concrete resultaten voor het afkoppelbeleid genoemd:

- *het saneren van drie riooloverstorten op HEN en SED wateren, in concreto de Heelsumse Beek en de Slijpbeek, ter realisatie van het Gelders Milieuplan en het 3^e Provinciaal Waterhuishoudingsplan en het voldoen aan de basisinspanning tot reductie van de vuilemissie.*
Als basisinspanning wordt gezien een emissiereductie van 50 % ten opzichte van een standaardstelsel van 7 mm berging en het voldoen aan een pompoverstortcapaciteit van 0,7 mm per uur.²
- *het afkoppelen van minimaal 33 ha verhard oppervlak in de periode 2000 tot en met 2003 in plaats van de aanleg van een “groene”randvoorziening, onder aanvulling met verdere afkoppeling na 2003.*
In het in de Arcadis-studie opgenomen afkoppelprogramma wordt in het verlengde hiervan geconstateerd dat op dat moment (1999) reeds 7 ha (3%) is afgekoppeld, dat de genoemde 33 ha gelijk staat met 14% en dat het streven gericht is op in totaliteit 49,3 ha afgekoppeld verhard oppervlak oftewel 21%.

Naast de wens om te voldoen aan de rijks- en provinciale taakstelling ten aanzien van de HEN en SED wateren en de 20% basisinspanning, wordt nog een aantal lokale beleidsmotieven voor het afkoppelbeleid onderscheiden. De gemeente Renkum heeft bewust, zo valt nog eens in de recent vastgestelde Watervisie te lezen, de keus gemaakt om ook eigen ambities op het terrein van duurzaam waterbeheer toe te voegen aan de door hogere overheden opgelegde verplichtingen. De gemeente Renkum heeft gekozen voor zichtbaar afkoppelen en zo min mogelijk ondergronds bergen.

Een inventarisatie van het Renkums beleid levert het volgende overzicht van doelstellingen en beoogde effecten op met betrekking tot dit beleid.

Kwantificeerbare doelstellingen:

- *relatief schoon regenwater wordt niet meer vermengd met het vuil afvalwater en niet meer afgevoerd naar de riolering. De zuivering wordt minder belast met piekbelastingen en het zuiveringsrendement wordt verbeterd. Efficiencywinst en effectiviteitswinst bij de zuivering zijn het gevolg (doelstelling deels kwantitatief geformuleerd: zie de eerder genoemde vuilemissiereductie van 50% binnen 4 jaar ten opzichte van het standaardstelsel);*

² Het Waterschap realiseert een pompovercapaciteit van 0,7 mm/h uitgaand van een verhard oppervlak van 150 m² per huisnummer. Als het verhard oppervlak meer is, is het aan de gemeente om daarvoor een oplossing te zoeken.

- *de huidige riolering wordt minder zwaar belast, waardoor er minder overstort van met name vuil water naar oppervlaktewater en bodem en grondwater plaatsvindt en de kans op wateroverlast afneemt (doelstelling deels kwantitatief geformuleerd: zie de eerder genoemde door het Waterschap gehanteerde pompoverstortcapaciteit van 0,7 mm/h)*
- *de kans op wateroverlast en daarmee samenhangende overlast wordt beperkt (doelstelling deels kwantitatief geformuleerd: slechts bij een neerslaggebeurtenis, die eens in de twee jaar optreedt, mag water op straat optreden, waar het geen ernstige schade mag veroorzaken);*
- *beperking van onderhoudslasten van de riolering door een geringere overstortfrequentie en daardoor minder gebruik van pompen (doelstelling niet gekwantificeerd);*
- *beperking van kosten omdat er geen nieuwe bergbezinkbassins hoeven te worden aangelegd (doelstelling niet gekwantificeerd).*

Overige, niet kwantificeerbare doelstellingen:

- *het afkoppelbeleid kan leiden tot herstel van waardevolle vegetatie in gekwalificeerde natuurgebieden en tot herstel van het grondwaterniveau en daarmee de verdroging tegengaan;*
- *het zoveel mogelijk tegengaan van de aanleg van nieuwe bergbezinkbassins in verband met ruimtelijke gevolgen en een negatieve uitstraling (bv aanleg van bassins in uiterwaarden);*
- *zichtbaar afkoppelen leidt tot een grotere maatschappelijke bewustwording bij de waterproblematiek in het algemeen;*
- *zichtbaar afkoppelen vergroot de waterbeleving in de openbare ruimte;*
- *zichtbaar afkoppelen vereenvoudigt de controle bij vervuiling en calamiteiten;*
- *zichtbaar afkoppelen creëert mogelijkheden tot hergebruik van hemelwater in de particuliere huishouding.*

3.3 Gemeentelijk beleidskader

1. Gemeentelijk rioleringsplan 2000-2004

Het gemeentelijk rioleringsplan (G.R.P.) 2000-2004 is vastgesteld op 27 juni 2000. Het G.R.P. moet worden gezien als hét beleidskader voor het Renkums afkoppelbeleid. Veel van de eerder genoemde beoogde doelstellingen en effecten worden hierin ook vermeld.

Het Waterschap heeft voor vaststelling in de raad ingestemd met het concept G.R.P. 2000-2004.

Als concreet beleidsvoornemen wordt in het G.R.P. het fasegewijs afkoppelen van 49 ha bebouwd gebied voorzien. In het G.R.P. 2000-2004 is een indicatieve lijst van locaties opgenomen met een bijbehorend overzicht van mogelijke kosten en een eerste raming van mogelijke subsidies. Voor wat betreft dit laatste wordt een maximale inspanning in het vooruitzicht gesteld.

De afkoppelactiviteiten worden zoveel mogelijk gecombineerd met reeds noodzakelijk onderhoud van riolering, bestrating en groen onder het motto van “Werk met werk maken”. In geval van nieuwbouw wordt zoveel mogelijk op voorhand uitgegaan van afkoppeling.

Vanuit het Waterschap Vallei en Eem is in 2000 een subsidieregeling ingesteld ter stimulering van particuliere afkoppeliniciatieven. De subsidies werden verstrekt via de gemeente. In totaal hebben 162 particulieren hiervan gebruik gemaakt voor een totaal bedrag van € 45.000. De subsidieregeling is in 2006 door het Waterschap Vallei en Eem beëindigd, omdat het gereserveerde budget was opgebruikt, maar ook omdat geconstateerd werd dat nauwelijks sprake was van een substantiële bijdrage in de kosten voor afkoppelen.

Voor wat betreft de budgettering van het G.R.P. 2000-2004 wordt, op voorstel van het College, door de Raad besloten dat de uit het G.R.P. voortvloeiende kapitaallasten worden verwerkt in de primitieve begrotingen van de komende jaren en dat de bevoegdheid tot het verstrekken van opdrachten voor werkzaamheden die voortvloeien uit het G.R.P. worden gedelegeerd aan het College.

2. Bestuursovereenkomst gemeente Renkum, Wageningen en Waterschap Vallei en Eem

In 2002 is in opdracht van de gemeenten Renkum, Wageningen en het Waterschap Vallei en Eem een studie verricht naar de optimalisatie van het afvalwatersysteem (OAS-studie, 2002). Aan de hand van deze studie is -in aanvulling op het beleid zoals vastgesteld in het G.R.P. 2000-2004- op 17 december 2003 aanvullend door de raad besloten tot overname van een tweetal bassins van het Waterschap. Dit vanwege de mogelijkheid de beschikbare capaciteit in deze bassins direct in te zetten ten nutte van de Renkumse waterhuishouding. De aanleg van andere nieuwe bergingsvoorzieningen werd daarmee overbodig.

3. G.R.P. 2005-2009

Door de raad is op 26 januari 2005 het gemeentelijk rioleringsplan 2005-2009 vastgesteld. Ook voor dit G.R.P. geldt dat vooraf door het Waterschap met het concept is ingestemd. In het G.R.P. 2005-2009 is een evaluatie en verantwoording opgenomen van het tot op dat moment gerealiseerde afkoppelbeleid. Daarin worden de doelstelling tegen het licht gehouden en een aantal nieuwe maatregelen voorgesteld. Concrete nieuw te bereiken resultaten worden echter niet benoemd.

De benoemde resultaten van het eind 2002 gestarte meetprogramma riolering (meetapparatuur bij overstorten en neerslaggegevens) zijn:

- De Droog Weer Afvoer is kleiner dan de theoretische DWA- afvoerwaarde
- Bij hoge rijwaterstanden stroomt Rijnwater het rioolstelsel in
- Storingen bij een aantal gemalen
- De gemeten resultaten komen –op een aantal locaties na- redelijk overeen met de resultaten uit de berekeningen

Overige resultaten en rapportagegegevens:

- 51,6 ha is op dit moment afgekoppeld, oftewel 22%;
- in zijn algemeenheid is het verschijnsel “water op straat”vergaand teruggebracht, op een beperkt aantal locaties zijn nadere maatregelen nodig;
- de vuiluitwerp voldoet inmiddels aan de eisen van de zgn. basisinspanning, een aantal (open) groene bergingen voldoet op dit moment nog niet aan de eisen en de afkoppeling van HEN en SED wateren moet nog plaatsvinden;

- bouw- en inrichtingsplannen worden getoetst aan de hand van de richtlijnen uit de notitie “Duurzaam Waterbeheer”;
- bij nieuwe in- en uitbreidingen is uitgegaan van afkoppeling;
- voor de periode 2007-2011 wordt € 2.500.000 gereserveerd in afwachting van de landelijke evaluatie van het afkoppelbeleid. Een concrete duiding over de besteding van dit bedrag wordt nog niet gegeven.

4. Watervisie

Op 28 februari 2007 is door de gemeenteraad de Watervisie vastgesteld. Daarin wordt aangegeven dat een deel van het verwachte rendement in de vorm van een verminderde toevoer naar de zuiveringsinstallatie, negatief beïnvloed wordt door mogelijk drainerende riolen. Dit verschijnsel doet zich vooral voor in Oosterbeek. Een nader onderzoek naar mogelijke maatregelen is nog gaande, zo wordt gesteld. Verder wordt in de Watervisie aangegeven dat verdere afkoppelinitiatieven, in afwachting van nieuwe (Europese) wet- en regelgeving, worden opgeschort, met uitzondering van nieuwbouwlocaties. Wel wordt € 100.000 gereserveerd voor verdere afkoppeling van gebouwen.

4. Bevindingen

4.1 Realisatie beleidsvoornemens (G.R.P. 2000-2004 en G.R.P. 2005-2009)

Omvang van de gerealiseerde afkoppeling en locatiekeuze

Voorafgaand aan het afkoppelbeleid was in 1999 reeds sprake van 7 ha afgekoppeld gebied. De RkC en zeker ook de W.U.R., heeft grote moeite gehad om op basis van het beschikbaar materiaal te komen tot een eenduidige en finale vaststelling van de feitelijke omvang en de concrete locaties van het uiteindelijk afgekoppeld gebied in de periode 1999 – 2006. Het totaal van de individuele locaties bleek niet kloppend te krijgen met de in de diverse bescheiden aangetroffen totaalstellingen. Uiteindelijk is de W.U.R. in haar rapportage tot de volgende realisatieresultaten gekomen:

Tabel 1 omvang gerealiseerde afkoppeling 1999-2006

1999	afgekoppelde wegen	47.495 m ²
1999	afgekoppelde panden	52.573 m ²
2000	afgekoppelde wegen fase 1	250.431 m ²
2000	afgekoppelde panden 2000-2005 (incl. 1,6 ha particulier)	45.277 m ²
2003	afgekoppelde wegen fase 2	74.628 m ²
2005	Tussen de Lanen	30.000 m ²
2005	De Gelderse Roos	34.000 m ²
2006	Afgekoppelde wegen fase 3	59.988 m ²
2006	Afgekoppelde wegen fase 4	6.873 m ²
2006	Slijpbeek/Heelsumse beek	8.000 m ²
Totaal		609.265 m²

Wat betreft de locatiekeuze is het de RkC gebleken dat in de praktijk nogal eens is gekozen voor andere locaties, dan diegenen die genoemd werden in de Arcadis-studie van 1999 en in het G.R.P. 2000-2004.

Meestal, zo wordt in het G.R.P. 2005-2009 gesteld, is dit gebeurd op basis van pragmatische argumenten, zoals de naderhand gebleken feitelijke geschiktheid van andere locaties en de mogelijkheid het afkoppelen te combineren met ander werk.

Er is in deze situaties geen sprake geweest van bestuurlijke autorisatie van de uiteindelijk gekozen locaties. Ook zijn er geen onderliggende documenten aangetroffen ter onderbouwing van deze individuele keuzes.

Ten aanzien van de omvang blijkt uit de ambtelijke stukken, die de RkC ter beschikking zijn gesteld, dat er sprake is van 53,6 ha nieuw afgekoppeld gebied, oftewel 23% van het verhard oppervlak. Opvallend is dat de RkC in de diverse geraadpleegde bronnen nogal wisselende resultaten van het afgekoppeld gebied worden gepresenteerd. Zo wordt in de provinciale nota Stedelijk Waterbeheer per 1 januari 2006 een realisatie van 16,8 ha afgekoppeld gebied vermeld. De WUR rapportage vermeldt, zoals boven is weergegeven, weer een hoger areaal, te weten 60,9 ha.³

³ Het signaleerde verschil van 53,6 t.o.v. 60,9 heeft geen relatie met de 7 ha reeds bestaand afgekoppeld gebied.

Het is de RkC overigens gebleken dat het bepalen van de hoeveelheid afgekoppeld gebied ook voor de vaktechnici een arbitraire aangelegenheid is. Reden te meer voor een volstrekt eenduidige registratie om daarmee de realisatieresultaten in de tijd traceerbaar en transparant te maken.

Naast de concrete afkoppeling zijn volgens de W.U.R. rapportage nog een aantal aanvullende maatregelen genomen om te voldoen aan de basisinspanning en de gewenste vuilreductie zoals vermeld in het G.R.P. 2000-2004 en het G.R.P. 2005-2009, zoals het herinrichten van groene buffers.

Tenslotte heeft de overname van de bassins van het Waterschap Vallei en Eem (OAS-studie 2002) er voor kunnen zorgen dat andere aanvullende maatregelen die aanvankelijk waren voorzien, zoals de aanleg van een beperkte gesloten berging, achterwege konden blijven.

Ook andere doelstellingen zijn gerealiseerd. Zo is in 2006 de voorgenomen sanering van de overstorten in de HEN en SED wateren gerealiseerd en is blijkens constatering in het G.R.P. 2005-2009 tot op grote hoogte in geval van nieuwbouwlocaties gelijk gekozen voor afkoppeling van hemelwater.

De RkC heeft geen onderzoek gedaan naar vergroting van het “waterbewustzijn” van de Renkumse bevolking.

Conclusie 1

De Rekenkamercommissie concludeert dat in ruime mate lijkt te zijn voldaan aan de kwantitatieve inspanningsverplichtingen die van hogerhand zijn opgelegd. Omdat een eenduidige en transparante administratie van afkoppelomvang en –locaties ontbreekt, is de uiteindelijke realisatie (ook door vaktechnici) echter niet eenduidig vast te stellen.

4.2 Reflectie op de bestuurlijke aansturing

Besluitvorming met betrekking tot de concrete locaties

Zoals reeds geconstateerd, is de locatiekeuze veelal gebaseerd op pragmatische argumenten en wijkt deze ten dele af van de locaties die zijn genoemd in de Arcadis-studie van 1999 en in het G.R.P. 2000-2004. De uiteindelijke locatiekeuze is nergens vastgelegd en ook niet ter besluitvorming voorgelegd aan bestuur of mandaathouders. Voor burgers en instanties was er geen sprake van transparantie en geen formele grond om in bezwaar of beroep te gaan tegen de uiteindelijke locatiekeuze voor afkoppeling.

Conclusie 2

Bestuurlijke besluitvorming over de locatiekeuze heeft niet plaatsgevonden, waardoor er ook geen mogelijkheden waren voor burgers om in beroep te gaan.

Besluitvorming met betrekking tot het voteren van middelen

Bij de besluitvorming over het G.R.P. 2000-2004 is aan de Raad voorgesteld de uit het G.R.P. voortvloeiende kapitaallasten te verwerken in de primaire begrotingen van de volgende jaren. Bij dit raadsvoorstel is een indicatief overzicht gevoegd van te leveren prestaties en bijbehorende kosten. In het raadsvoorstel wordt gesproken over het beschikbaar stellen van kredieten op basis van aan de Raad voor te leggen uitvoeringsprogramma's.

De werkwijze van het verwerken van de storting in de onderhoudsvoorziening riolering in de jaarbegrotingen is in de loop der jaren steeds toegepast. Daarbij is niet steeds aangegeven wat ieder jaar de concreet te leveren prestaties zouden moeten zijn in relatie tot de middelen. De Raad heeft dus eenmalig de budgetten vastgesteld, maar geen duidelijkheid gehad over de jaarlijkse prestaties en kosten. Na vaststelling van het G.R.P. 2000-2004 zijn de te leveren prestaties en kosten nogal ingrijpend gewijzigd. Deze wijzigingen zijn niet middels voortgangsrapportages aan de Raad gemeld en hierover heeft ook geen nadere besluitvorming door de Raad plaatsgevonden.

De formulering “het beschikbaar stellen van kredieten op basis van aan de raadscommissie voor te leggen uitvoeringsprogramma’s” suggereert dat jaarlijks kredietvoorstellen zouden worden gedaan aan de raad. In plaats daarvan is in Renkum gebruik gemaakt van zogenaamde ‘B&W-kredieten’, een typisch Renkums fenomeen, dat is gebaseerd op interne gedragsregels binnen de gemeente. Daarbij is bepaald dat voor investeringsuitgaven uit de voorziening onderhoud riolering een afzonderlijk B&W besluit nodig is. Overigens worden deze B&W-kredieten bij de verantwoording aan de Raad over de stand van zaken ten aanzien van de verleende raadskredieten wel steeds vermeld.

De gehanteerde Renkumse werkwijze lijkt niet geheel los te staan van het feit dat wat gekunsteld is gekozen voor de lijn van het hanteren van een voorziening als vereveningsfonds voor investeringen én voor tarieven. Deze keuze is op pragmatische gronden wel te begrijpen. Een splitsing in twee voorzieningen had veel extra administratie opgeleverd. Het had echter meer voor de hand gelegen om ieder jaar, bijvoorbeeld bij de jaarbegroting, aan de Raad een kredietvoorstel voor te leggen met betrekking tot de investeringsuitgaven uit de voorziening onderhoud riolering.

Conclusie 3

De kaderstellende en controlerende rol van de Raad heeft, na vaststelling van het G.R.P. 2000-2004, weinig inhoud heeft gekregen. Er vonden talloze wijzigingen plaats ten opzichte van de voornemens in het raadsbesluit (prestaties, middelen, locatiekeuze), zonder dat dit middels voortgangsrapportages aan de Raad werd gemeld en zonder dat de Raad in staat werd gesteld hierover te besluiten. Overigens heeft de Raad zelf nauwelijks pogingen ondernomen om die rol wél in te vullen.

Besluitvorming met betrekking tot aanwenden van het krediet

In de voorstellen aan het College waarin om autorisatie om tot uitvoering over te mogen gaan, is geen sprake van consistentie. Soms wordt gevraagd om het beschikbaar stellen van een krediet; soms wordt gevraagd om de kapitaallasten ten laste van de voorziening onderhoud riolering te brengen en soms wordt gesproken over het ten laste brengen van het egalisatiefonds rioleringen. In alle gevallen zijn uiteindelijk de feitelijke kosten in de vorm van kapitaallasten op de voorziening geboekt en is gehandeld als ware een krediet verleend. Volkomen terecht, maar in een aantal gevallen wel in afwijking van het B&W-voorstel.

Conclusie 4

De formulering van besluiten in het College ten aanzien van de autorisatie van de budgetten voor het afkoppelbeleid is niet altijd consistent en juist geweest.

Transparantie voor de Raad

De diverse stukken die met betrekking tot het afkoppelbeleid aan de Raad ter informatie of besluitvorming zijn voorgelegd zijn:

- de Arcadis-studie van 1999
- het G.R.P. 2000-2004
- het Basisrioleringsplan 2000-2004
- de O.A.S. studie 2002
- memo raadsvragen 2004
- het G.R.P. 2005-2009
- het Basisrioleringsplan 2005- 2009

Deze documenten bevatten in meer of mindere mate overzichten van de bedragen die met het afkoppelbeleid gemoeid zijn. Opvallend is dat deze bedragen niet of nauwelijks onderling vergelijkbaar zijn. Soms omdat de afkoppeling van HEN en SED wateren de ene keer wel en de andere keer is meegeteld, maar ook omdat soms ook de aanvullende maatregelen zijn meegerekend. De kosten van afkoppeling zijn in de loop van de jaren met duidelijk meer dan de prijsindex toegenomen, terwijl de transparantie naar de Raad van het feitelijk (budgettaire) verloop van het afkoppelproces marginaal geweest. Dat overigens de inkomstenkant (subsidies) de kostenstijging grotendeels heeft kunnen opvangen, doet hier niets aan af.

Ter illustratie:

- geraamde bruto kosten volgens G.R.P. 2000-2004 (excl. HEN en SED wateren en excl. aanvullende maatregelen): 5,125 miljoen euro, netto kosten 3,525 miljoen euro.
- Feitelijke brutokosten volgens notitie Afkoppelen hemelwater gemeente Renkum d.d. 2006 (incl. HEN en SED wateren, en excl. aanvullende maatregelen): 7,160 miljoen euro, netto kosten 4,790 miljoen euro.

Opvallend is dat vergaande afwijkingen van eerder genoemde bedragen geen bestuurlijke aandacht heeft getrokken en nooit onderwerp is geweest van expliciete nadere besluitvorming in College en/of Raad. Zie ook onder 4.3.

Conclusie 5

Er is sprake van onvergelijkbare en wisselende budgettaire schattingen in de diverse documenten die betrekking hebben op het afkoppelbeleid. Dit heeft afbreuk gedaan aan de vereiste transparantie over het budgettaire verloop van het afkoppelbeleid.

Verantwoording naar de Raad

In het raadsvoorstel bij het G.R.P. 2000-2004 wordt gesproken over jaarlijks op te stellen uitvoeringsprogramma's en rapportages. Anders dan zeer beperkte informatie in de jaarlijkse toelichting op begroting en rekening is dit volstrekt achterwege gebleven.

Ook wordt in het raadsvoorstel gesproken over het voorleggen aan het college van een jaarlijks uitvoeringsprogramma inclusief de dekking van de bijbehorende kapitaallasten en wordt voor verantwoording verwezen naar voorjaarsnota, najaarsnota en rekening.

Anders dan de individuele B&W-besluiten over de diverse fasen in het afkoppelproces, is echter niet aangetroffen. Deze individuele B&W-besluiten betroffen louter de aan de orde zijnde fase in het proces en gaven geen informatie over het geheel van het in het G.R.P. 2000-

2004 vastgestelde kader. Vraagtekens mogen dan ook gesteld worden bij het zicht wat het college aan de hand van officiële stukken heeft gehad op het verloop van het totale proces. Een logisch gevolg hiervan is dat ook de verantwoording aan de Raad summier is geweest. Voor wat betreft de toelichtingen bij de jaarlijkse rekening en begroting valt op, dat de genoemde bedragen meestal niet of moeilijk zijn te herleiden tot eerdergenoemde bedragen. Bij de rekening is nog het meest sprake van toelichtende tekst, maar ook deze is nog weinig informatief. Ook in het G.R.P. 2005-2009, waarin de evaluatie van het afkoppelbeleid aan de orde komt, komt het budgettaire aspect hiervan niet aan de orde. Wel wordt hierin, zij het summier, verantwoording afgelegd over de feitelijke realisatie.

Conclusie 6

De periodieke verantwoording aan de Raad is, vooral ten aanzien van het budgettair verloop van het afkoppelproces, onvoldoende geweest. Ook de informatievoorziening aan het college is beperkt geweest, waardoor het college nauwelijks een sturende rol heeft kunnen vervullen. De verantwoording over de feitelijk gerealiseerde afkoppeling heeft via het G.R.P. 2005-2009 uiteindelijk tot op zekere hoogte toch zijn beslag gekregen.

Onderbouwing kostenvergelijking afkoppelen versus aanleg nieuwe bassins

In de Arcadis-studie van 1999 wordt de keus voor afkoppelen mede gemotiveerd door de stelling dat afkoppelen ook goedkoper zou zijn dan de aanleg van nieuwe bassins. In plaats van 33 ha afkoppelen, zou bij de keuze voor bassins 660 m³ gesloten berging en 429 m³ open berging moeten worden aangelegd. De netto-kosten hiervan zouden naar verwachting € 2.314.000 bedragen.

De werkgroep B.L.O.M. heeft op deze stellingname door middel van een aantal notities gereageerd⁴. Allereerst omdat zij vraagtekens zette bij de gehanteerde normbedragen voor deze bassins en daarnaast omdat in de berekeningen geen enkele overcapaciteit in de bestaande bassins werd verondersteld.

Navraag bij andere gemeenten leert dat éénduidige normbedragen voor bassins feitelijk niet ter beschikking staan. De gemeente baseren zich op de landelijke Leidraad Riolerings van de Stichting Rioned. De bedragen voor een gesloten bak bijvoorbeeld variëren van 450 tot 2.000 euro per vierkante meter, afhankelijk van de omvang van de bak en lokale factoren. De in de Arcadis-studie gehanteerde normbedragen mogen als gemaximeerd beschouwd worden. Veel belangrijker is echter dat de omvang van het in de Arcadis-studie gecalculerde voordelig verschil bij afkoppeling in het niet valt bij de bandbreedten die van toepassing zijn bij de kostenramingen van bassins.

In de tweede notitie van de werkgroep B.L.O.M. probeert de werkgroep, op basis van de beschikbare gegevens uit de OAS studie, tot een gemiddeld kostenbedrag van bergingskosten per ha. voor heel Renkum te komen en op basis daarvan het afkoppelbeleid te wraken. Een dergelijke theoretische exercitie heeft echter geen feitelijke en overtuigende waarde, omdat er sprake is van concrete locaties met verschillende lokale factoren. Toepassing van gemiddelden is daarom ook niet geoorloofd. Daar komt bij dat de werkgroep B.L.O.M. de overname van de bassins van het Waterschap (OAS studie⁵) ten onrechte niet ziet als een incidentele kans, maar beschouwt als standaardkosten voor bergingsbassins. Ook gaat de werkgroep B.L.O.M.

⁴ 20/03/2006 en 15/12/2006, 15/12/2006 geactualiseerd 21/5/2007 en nogmaals 21/5/2007

⁵ op basis van deze studie heeft de gemeente een tweetal bassins van het Waterschap overgenomen om daarmee de beschikbare capaciteit in deze bassins direct in te kunnen zetten ten nutte van de Renkumse waterhuishouding, waarmee de aanleg van andere nieuwe bergingsvoorzieningen overbodig werd.

grotendeels voorbij aan andere motieven voor afkoppeling dan alleen herstel van grondwaterstanden.

Dit alles laat echter onverlet dat de stellingname in het Arcadis-rapport over het óók financieel aantrekkelijk zijn van afkoppelen in verhouding tot de aanleg van bassins, niet goed onderbouwd is.

Er is aan de Raad geen adequate kostenvergelijking gepresenteerd tussen ‘20 % afkoppelen’ en ‘geheel niet afkoppelen’. Een veel verdergaande (financiële) uitwerking van de variant ‘geheel niet afkoppelen’, waarbij zou zijn gekeken naar locatiekeuze, omvang en karakter van de dan noodzakelijke bergingsbassins, had een eerste licht op deze vergelijking kunnen werpen. Met het achterwege blijven van deze kostenvergelijking, was beperking van de gemeentelijke argumentatie voor afkoppelbeleid tot de andere argumenten raadzaam geweest. Dit betekent overigens ook dat bij de vaststelling van het afkoppelvoornemen door de Raad geen adequate financiële afweging met het beleid tot dan toe heeft kunnen plaatsvinden.

Conclusie 7

De stellingname in de Arcadis-studie, waarin gesteld wordt dat ook om financiële redenen afkoppelen de voorkeur heeft boven het realiseren van bassins en vergelijkbare voorzieningen, kan op basis van de verkregen informatie niet gestaafd worden en had niet als doorslaggevend argument in de besluitvorming over afkoppeling moeten worden ingebracht.

4.3 Reflectie op het budgettair verloop en de gemaakte kosten

Vooraf

Bij vergelijking in de tijd van de diverse kostenramingen en overzichten van feitelijke kosten moet er met een aantal zaken rekening worden gehouden.

Ten eerste dat de afkoppeling van de HEN en SED wateren (totaal 1,073 miljoen euro) dan wel en dan weer niet in de bedragen zijn meegenomen. Hetzelfde geldt voor aanvullende maatregelen, die soms wel en soms niet zijn meegenomen in de ramingen.

Daarnaast brengt een vergelijking in de tijd over een langere periode (1999 – 2006) vervuiling met zich mee door de in de tijd optredende prijsstijgingen.

Tenslotte zorgt de gehanteerde werkwijze van ‘gemakkelijke locaties het eerst’ ervoor dat de gemiddelde kosten in het begin lager liggen dan later.

Ondanks deze complicerende factoren blijft het toch wezenlijk om te achterhalen of de relatie tussen kosten en prestatie na realisatie van het traject van dezelfde orde van grootte is gebleven als aanvankelijk was verondersteld.

Totaal van de kosten in de tijd

Tabel 2 Totaal van de kosten 1999-2006 (in euro's)

Document	Hectaren	bruto kosten*	Subsidies**	netto kosten*
Arcadis-studie 1999 (ramingen)	33 ha	3.450.000	1.284.000	2.166.000
G.R.P. 2000-2004 (ramingen)	49 ha	5.125.000	1.600.000	3.525.000
OAS studie 2002 (ramingen)	49 ha	5.105.000		

Memo raadvragen 2004 (deels feitelijke kosten, deels ramingen)	49 ha	6.772.500	1.895.000	4.877.000
Notitie afkoppelen 2006 (herberekende ramingen)	49,3 ha	5.105.000		
Notitie afkoppelen 2006 (herberekende ramingen incl. aanvullende maatregelen)	49,3 ha	8.283.000	1.178.000	7.116.000
Notitie afkoppelen 2006 (feitelijke kosten)	53,6 ha	5.637.600		
Notitie afkoppelen 2006 (totaal feitelijke kosten incl. aanvullende maatregelen)	53,6 ha	7.160.000	2.373.000	4.787.400
Kosten- en inkomstenoverzicht afkoppelen 2007		7.175.700	2.535.600	4.640.200

* Bruto kosten: de kosten exclusief subsidies; netto kosten: de kosten inclusief subsidies.

** zie tabel 3

Tabel 3 Subsidies tot en met 2006

Vitens	45.400
Waterschap	598.900
Provincie	533.200
Senter Novem	525.000
D.L.G. (HEN en SED wateren)	770.382
Totaal	2.372.882

In het G.R.P.2000-2004 was een subsidiepercentage voorzien van ruim 20%. Op een totaal kostenbedrag van € 7.160.242 is in werkelijkheid sprake geweest van 30%.

Als de ooit geraamde netto-kosten in het GRP 2000-2004 van € 3.525.000 (die betrekking hadden op 49 ha.) worden vergeleken met de uiteindelijke kosten van € 4.640.200 in 2007 (die betrekking hadden op 53,6 ha.)⁶ en rekening wordt gehouden met de jaarlijkse prijsstijging, dan is niet alleen sprake van een bruto-kostenstijging, maar ook van een netto-kostenstijging (dus inclusief subsidies).

Het netto bedrag per ha geraamd in G.R.P. 2000-2004 was € 71.900, het uiteindelijke netto bedrag, gecalculeerd in 2006, was € 86.600. De substantieel hoger uitgevallen subsidie heeft het tot dit verschil kunnen beperken. De netto-kostenstijging per ha, abstraherend van de eerder genoemde factoren, was 20%, een aanmerkelijk deel hiervan kan worden geweten aan de jaarlijkse prijsstijgingen in die periode

Ook al is de Raad, zoals eerder vermeld, niet adequaat betrokken geweest bij het verhogen van het budget, de uiteindelijke prijs-prestatieverhouding lijkt bij realisatie van de afkoppeling redelijk in tact gebleven, met name dankzij de extra verkregen subsidies.

Conclusie 8

De netto-kosten van de gehele afkoppeloperatie zijn uiteindelijk beperkt hoger uitgevallen dan de Raad aanvankelijk is voorgehouden. De bruto-kosten zijn weliswaar aanzienlijk hoger

⁶ Uitgegaan wordt van 53,6 ha. zoals door de gemeente is gehanteerd en niet van de 60,9 ha. die in het rapport van de W.U.R. wordt genoemd.

uitgevallen dan vooraf is geraamd, maar door de hogere subsidiebijdrage dan aanvankelijk was voorzien is de uiteindelijke prijs-prestatieverhouding redelijk conform de raming.

Geëffectueerde besparingen in onderhoud en exploitatie

De directe financiële besparingen op de begrotingspost waterhuishouding en riolering zijn op basis van de beschikbare informatie niet vast te stellen. De gerealiseerde beperking van overstortfrequentie zal ontegenzeggelijk tot beperkingen in elektriciteitsverbruik hebben geleid, maar om welke besparing het gaat is onduidelijk.

Ook de gesuggereerde beperking in onderhoudslasten van de riolering door de kwantitatieve beperking van de hoeveelheid doorvoer valt niet aan te tonen, maar zal naar verwachting in het kort tijdsbestek van 7 jaar ook nog niet aan de orde zijn geweest.

De stelling dat het dagelijks beheer van afkoppelvoorzieningen minder kosten met zich meebrengt dan regulier rioleringsonderhoud, valt uit de beschikbare gegevens eveneens (nog) niet te staven.

Conclusie 9

De Rekenkamercommissie concludeert dat directe financiële besparingen op de begrotingspost waterhuishouding en riolering ten gevolge van de gerealiseerde afkoppelingen wel waarschijnlijk zijn, maar op basis van feitelijke administratieve gegevens niet zijn vast te stellen.

Combinatie met ander werk

Eén van de doelstellingen bij het afkoppelbeleid was een combinatie van afkoppeling met noodzakelijk onderhoud aan riolering, verharding en groen, het beoogde ‘werk met werk maken’. Er is voor € 1.134.870 gecombineerd met onderhoud aan verharding en riolering en voor (volgens ambtelijke mededelingen) ongeveer € 400.000 met groenonderhoud.

Voor wat betreft het groenonderhoud waren de werkzaamheden administratief niet te scheiden en zijn deze kosten in het geheel van de afkoppelkosten meegenomen en dus niet toegedeeld aan de geëigende budgetten. Vermelding hiervan bij de vaststelling van de diverse jaarrekeningen was adequaat geweest.

Of dit ‘werk met werk maken’ uiteindelijk ook tot verminderde kosten van het aan de afkoppeling verbonden onderhoud aan riolering, verharding en groen heeft geleid, is wel aannemelijk, maar niet administratief te staven.

Conclusie 10

Aan het voornemen ‘werk met werk maken’ is in belangrijke mate voldaan. Of deze combinatie van werkzaamheden ook tot vermindering van kosten van het aan de afkoppeling verbonden onderhoud heeft geleid, is wel aannemelijk, maar niet hard te maken.

4.4 Beoordeling van de bereikte effecten

Vooraf

Voorop gesteld moet worden dat de voortrekkersrol die de gemeente Renkum op het gebied van afkoppelen heeft vervuld, in den lande veel waardering heeft gekregen. In het gevoerde

overleg met het Waterschap Vallei en Eem en de Provincie Gelderland is dit nog eens nadrukkelijk naar voren gebracht. Uit een overzicht van resultaten van de diverse Gelderse gemeenten, in de provinciale nota Stedelijk waterbeheer Gelderland (stand van zaken per 1 januari 2006) blijkt Renkum ook bij de koplopers in Gelderland te horen.

In bijna alle van gemeentewege opgestelde documenten wordt uitgegaan van theoretische berekeningen omtrent de effecten van maatregelen aangaande de lokale waterhuishouding. Voor materiedeskundigen is dit zeer waarschijnlijk uit de beleidsdocumenten af te leiden, maar voor de minder ingewijde lezer, waaronder ook veel raadsleden, niet.

Het is de RkC gebleken dat de ontwikkeling van feitelijke meetgegevens in Nederland als geheel nog in de kinderschoen staat. Wat dat betreft geen kritiek op de Renkumse wijze van verantwoording. Toch had bij de presentatie van gegevens uitdrukkelijker melding gemaakt moeten worden van het theoretisch karakter van veel van de effectberekeningen en de beperkte mogelijkheden om hieraan conclusies of resultaten te verbinden. Ook minder deskundigen hadden daarmee de mate van betrouwbare van de resultaatsmetingen beter kunnen inschatten en hiermee bij de interpretatie van de resultaatsgegevens nadrukkelijk rekening kunnen houden.

Uit de rapportage van de W.U.R. blijkt dat de gemeente noch in het door de Raad vastgestelde G.R.P. 2000 – 2004, noch in de daaraan ten grondslagliggende documenten de uitgangssituatie voor afkoppelen heeft gedefinieerd (nulmeting) en ook nauwelijks adequate kwantitatieve taakstellingen heeft geformuleerd. Voor een beperkt aantal, dat van gemeentewege aan het afkoppelbeleid is toegevoegd, is sprake van een kwantitatieve of financiële taakstelling en een nulmeting.

Over het algemeen is slechts sprake geweest van theoretische berekeningen, berekeningen die overigens landelijk ook usance zijn.

Conclusie 11

De RkC constateert dat de gemeente Renkum een belangrijke voortrekkersrol heeft vervuld op gebied van hemelwaterafkoppeling.

Conclusie 12

De in de beleidsdocumenten gepresenteerde resultaten en effecten van de gepleegde ingrepen in de waterhuishouding betroffen vooral theoretische berekeningen. Het theoretische gehalte van de gegevens is niet nadrukkelijk in de beleidsdocumenten gemeld, waardoor het de vraag is of de Raad zich hiervan bewust is geweest.

Conclusie 13

Omdat er door de gemeente vooraf slechts beperkte inhoudelijke en financiële taakstellingen voor het afkoppelbeleid (incl. nulmetingen) zijn geformuleerd is het slechts beperkt mogelijk geweest de effecten van het afkoppelbeleid te meten.

Frequentie en volumen van riooloverstort

De gemeente Renkum is als één van de eerste gemeenten in Nederland begonnen met de ontwikkeling van een meetnet. Ook landelijk wordt pas sinds enkele jaren aan een adequaat meetnet gewerkt.

Vanaf 2002 zijn de eerste theoretische meetgegevens voor Renkum beschikbaar. De gegevens zijn echter onvolledig. In de berekeningen lijkt namelijk geen rekening gehouden te zijn met de hellingen in het Renkums grondgebied en zijn geen of nauwelijks recente Renkumse neerslaggegevens gebruikt. De W.U.R. acht het onmogelijk om op basis van het beschikbaar materiaal noch op basis van de landelijke berekeningswijze tot een oordeel te komen over de bereikte feitelijke beperking van overstortfrequentie en volumen in Renkum. Ook de theoretische berekeningswijze zoals die ten behoeve van het G.R.P. 2000-2004 is uitgevoerd, kan volgens de W.U.R. niet als adequaat worden aangemerkt. Te weinig wordt haars inziens rekening gehouden met de hellingen in het Renkums grondgebied en er zijn geen Renkumse neerslaggegevens gebruikt.

Hiermee wijkt de W.U.R. in haar opvatting af van de Provincie Gelderland en het Waterschap Vallei en Eem. Deze twee organen baseren zich op de theoretische berekening en constateren dat de gemeente Renkum aan de beschikbaar gestelde pompovercapaciteit heeft voldaan.

De registraties, die sinds 2002 plaatsvinden, zijn ook op dit moment nog niet bruikbaar om uitspraken te doen over het gedrag van het rioolsysteem, omdat er te weinig metingen beschikbaar zijn. Geconstateerd wordt ook dat de verschillen tussen berekende en waargenomen overstorten groot zijn. Dit laat onverlet dat beredeneerd kan worden, dat door de gepleegde afkoppeling de piekbelasting op de overstorten verminderd zal zijn en dat daardoor het aantal overstorten waarschijnlijk is verminderd.

Het effect van afkoppelen zal waarschijnlijk ook in de toekomst niet met de metingen kunnen worden aangetoond, omdat de referentiesituatie (de situatie voor afkoppeling, of wel de nulmeting) onvoldoende in beeld is gebracht.

Conclusie 14

De RkC concludeert op basis van het W.U.R. rapport dat geen adequaat kwantitatief oordeel valt te geven over de bereikte resultaten op het gebied van beperking van frequentie en volumen van overstorten, gezien de gesignaleerde gebreken in de gepresenteerde theoretische berekeningen, in de uitgangssituatie (ontbreken nulmeting) en de onmogelijkheid om aan de hand van feitelijke gegevens een toets uit te voeren. Wel is te beredeneren dat door de gepleegde afkoppeling de piekbelasting op de overstorten en als gevolg daarvan ook het aantal overstorten zal zijn verminderd

Verbetering van de waterkwaliteit van de Renkumse beken

Het doel om overstorten op de HEN en SED wateren te saneren is volledig gerealiseerd. De realisatie hiervan zal ten goede komen aan de kwaliteit van deze beken. Het effect hiervan zal pas op termijn zichtbaar zijn omdat de sanering pas in 2006 heeft plaatsgevonden. Herstel van waardevolle vegetatie zal dus ook pas op termijn zichtbaar kunnen worden.

De WUR wijst er wel op dat er indirecte effecten op kunnen treden door het saneren van deze overstorten, zoals meer overstorten in naastgelegen overstortlocaties en/of meer water op straat (afwenteling), wanneer niet tegelijkertijd andere maatregelen worden genomen zoals vermindering van instroom door afkoppeling en/of (tijdelijk) interne berging.

Van de zijde van de Provincie is nog gewezen op een extra positief effect van het saneren van deze overstorten. Na een concrete overstort treedt namelijk een zuurstofdip op die grote negatieve effecten op het ecosysteem kan hebben.

Conclusie 15

De RkC constateert dat feitelijk aan de verplichting tot afkoppeling van de in de gemeente Renkum aanwezige HEN en SED wateren is voldaan en daarmee ook de beoogde directe effecten zijn gerealiseerd.

Beperking van de vuil-emissie

Volgens de theoretische berekeningen van het G.R.P. 2000-2005 zou bij een afkoppelingsoppervlak van 49 ha reeds een 50 % vuilemissiereductie worden bereikt. In werkelijkheid is 60,9 ha afgekoppeld, dus volgens de theoretische benadering moet de doelstelling van berekening van de vuil-emissie ruim gehaald zijn.

Het Waterschap Eem en Vallei draagt binnen Renkum de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het oppervlaktewater. Het Waterschap is dan ook de verantwoordelijke voor het beheer van de meetgegevens hieromtrent. De W.U.R. rapportage plaatst bij de toepassing van de gehanteerde meetmethodiek nogal wat kanttekeningen (wijzigingen gehanteerd verhard oppervlak, geen locale neerslaggegevens verwerkt, veranderde aannamen in de vuillastberekeningen, wijzigingen referentiestelsel)

Het Waterschap Vallei en Eem beschouwt zich lid van de 'kopgroep' als het gaat om het ontwikkelen van meetgegevens, maar erkent dat ook zij nog slechts aan het begin van een systeem van monitoring staat. Net als bij de riooloverstorten, geldt ook hier dat meetgegevens pas sinds 2002 beschikbaar zijn en dan nog onvolledig en gebrekkig.

De W.U.R. wijst in haar rapportage verder op de haars inziens preferente kwaliteitsindicator van het biologisch zuurstofgebruik in plaats van de door het Waterschap gehanteerde kwaliteitsindicatoren.

Desalniettemin zijn de marges in de theoretische berekeningen dusdanig, dat het aannemelijk is dat de vuilemissie-doelstelling op het oppervlaktewater is bereikt. Aan meting van het effect van verminderde vuiluitworp op bodem en grondwaterkwaliteit is in dit bestek geen aandacht besteed.

Conclusie 16

De Rekenkamercommissie concludeert op basis van de haar ter beschikking staande gegevens dat geen feitelijk oordeel valt te geven over de bereikte effecten op het gebied van kwaliteitsverbetering van het oppervlaktewater. Volgens theoretische berekeningen lijkt (ondanks kanttekeningen van de WUR bij de toepassing van de gehanteerde rekenmethodiek) beperking van de vuil-emissie echter wel aannemelijk.

Verbetering van de grondwaterstand en het debiet⁷ van de beken

De W.U.R. constateert dat geen bruikbare/volledige gegevens beschikbaar zijn over het debiet van de beken bij het Waterschap en over de grondwaterstand bij de provincie. Over de effecten van het afkoppelen voor het debiet van de beken en de grondwaterstanden kan daarom geen oordeel worden gegeven. Ook het korte tijdsverloop sinds de realisatie van de afkoppelingen maakt het zeer onwaarschijnlijk dat er reeds effecten zichtbaar zullen zijn. Overigens moet ook worden opgemerkt dat het plaatsen van meetapparatuur bij deze beken nogal ingrijpend is voor hun verschijning. Voor wat betreft gegevens over de

⁷ Debiet = de hoeveelheid water die een beek per tijdseenheid transporteert of afvoert

grondwaterstanden geldt dat de provincie voldoende heeft aan haar globale meetnet en zij het niet op haar weg vindt liggen dit te intensiveren.

Gegevens met betrekking tot de grondwaterstand zijn overigens volgens de W.U.R., los van het afkoppelbeleid, in de Renkumse situatie zeker wel relevant gezien de grote hoeveelheid onttrekkingen. Ook monitoring van het debiet van de beken, primair een taak voor het Waterschap, is overigens gewenst wil de overheid zicht houden op het wel en wee van deze beken.

De werkgroep B.L.O.M. zet in haar notities ten principale vraagtekens bij de zinvolheid van de afkoppeloperatie met betrekking tot verbetering van de grondwaterstand. De mérites van het afkoppelen vallen haars inziens in het niet bij de totale hoeveelheid neerslag boven het gemeentelijk grondgebied.

Over de hele gemeente bezien kan het effect van de gerealiseerde afkoppeling (jaarlijkse toevoeging van 330.000 m³ extra aan het oppervlaktewater en maximaal 330.000 m³ extra aan het grondwater) op de grondwaterstand natuurlijk slechts een druppel op de gloeiende plaat zijn. De W.U.R. refereert in dit kader aan het totaal van jaarlijkse onttrekkingen van 22.000.000 m³, vooral veroorzaakt door grote bedrijven (o.a. Vitens/Parencó). Dit neemt niet weg dat op concrete locaties het effect van afkoppeling op de grondwaterstand wel degelijk van groot belang kan zijn.

Conclusie 17

De Rekenkamercommissie constateert dat er door gebrek aan meetgegevens geen oordeel is te geven over de kwantitatieve effecten van het afkoppelbeleid voor de grondwaterstand als geheel en voor het debiet van de beken. Het korte tijdsverloop sinds de realisatie van de onttrekkingen maakt het zichtbaar zijn van deze effecten echter ook op voorhand onwaarschijnlijk.

Vermindering van de piekbelasting en de totaalbelasting op de rioolwaterzuiveringsinstallatie

Met name voor het Waterschap Vallei en Eem is het afkoppelbeleid van de gemeente Renkum van groot belang geweest, omdat de capaciteit van de zuivering aan zijn limiet zat. Wanneer het rioolstelsel minder zwaar belast wordt doordat er minder regenwater via het riool wordt afgevoerd, wordt er minder water afgevoerd naar de rioolwaterzuiveringsinstallatie, de zogenaamde influent. Het influent bestaat uit de neerslag en de zogenaamde Droog Weer Afvoer (DWA). De DWA wordt bepaald door het waterverbruik van alle op de riolering aangesloten woningen, bedrijven en instellingen.

Natuurlijk zal alleen een deel van het totale afgekoppelde volume van invloed zijn op de omvang van het influent. Immers, een deel van het water stortte bij grote buien reeds over en bereikte al nooit de rioolwaterzuivering.

Uit de rapportage van de W.U.R blijkt dat na het in gang zetten van het afkoppelbeleid (1999) structureel lagere pieken in de totale omvang van het influent in het Renkumse deel van het rioolsysteem zijn waargenomen. Koppeling met lokale neerslaggegevens kon niet plaats vinden, reden waarom geen gedetailleerde trendanalyse kon worden uitgevoerd en niet met zekerheid is vast te stellen dat de lagere pieken te herleiden zijn tot het gevoerde afkoppelbeleid.

Verder is het opvallend dat ook de omvang van het DWA blijkt de W.U.R. rapportage aanmerkelijk is gedaald. Omdat het DWA volume als zodanig los staat van de afkoppeloperatie, is dit niet direct te verklaren. De W.U.R. suggereert in haar rapportage dat wellicht het door de gemeente in haar Watervisie gesignaleerde verschijnsel van lekkende riolen een oorzaak is. Naar zeggen is bij de gemeente nader onderzoek hieromtrent in voorbereiding.

Opvallend is, dat uit de W.U.R. rapportage blijkt dat gegevens van het Waterschap Eem en Vallei de stelling in de gemeentelijke watervisie, dat de gemeente per inwoner meer water richting rioolwaterzuivering transporteert dan de gemiddelde gemeente, nadrukkelijk weerspreekt. Alleen voor de kern Oosterbeek gaat deze stelling volgens beiden wel op. Later onderzoek heeft uitgewezen dat een inmiddels gevonden beekleiding, die op het riool loost, de verklaring de positie van Oosterbeek kan verklaren.

Vergaande uitsplitsing van gegevens was voor de W.U.R. onmogelijk omdat uit het gegevensmateriaal van het Waterschap de industrieafvoer niet viel te scheiden. Theoretische en feitelijke gegevens waren om die reden niet vergelijkbaar te maken. Ook voor wat betreft deze gegevens onderkent het Waterschap dat nog een verbeteringslag nodig is.

Conclusie 18

De Rekenkamercommissie constateert dat, alhoewel gedetailleerde analyse door de W.U.R. niet heeft kunnen plaatsvinden, uit haar rapportage blijkt dat na het in gang zetten van het afkoppelbeleid lagere pieken in het volume van de afvoer naar de rioolwaterzuivering zijn waar te nemen. Nadere analyse van lokale neerslagegegevens, de omvang en samenstelling van het influent en de impact van het verschijnsel lekkende riolen is echter noodzakelijk om vast te kunnen stellen of de lagere pieken een relatie hebben met het afkoppelbeleid.

Effecten van afkoppeling in de zin van overmatig water op straat

Eén van de beoogde bijeffecten van het afkoppelbeleid was het tegengaan en beperken (maximaal éénmaal per twee jaar) van wateroverlast op straat door de verminderde belasting van de riolering. Tegelijkertijd kon niet worden uitgesloten dat juist door het afkoppelen, in bepaalde delen wateroverlast op straat zou kunnen gaan optreden. In de W.U.R. rapportage wordt aangegeven, dat de gemeente voor het G.R.P. 2000-2004 een theoretische berekening heeft gemaakt, waaruit bleek dat slechts op één plaats zich overmatige wateroverlast op straat zou voordoen. De W.U.R. stelt, dat tussen de resultaten van deze theoretische berekeningen en de praktijk nogal wat verschillen kunnen zitten, omdat in deze theoretische berekeningen geen gebruik wordt gemaakt van lokale neerslaggegevens en geen rekening gehouden lijkt te zijn met hoogteverschillen.

In het G.R.P. 2005-2009 wordt kort aangegeven op welke locaties overlast is opgetreden en welke maatregelen daarvoor inmiddels zijn getroffen. Ook wordt gesteld dat de doelstelling van beperking van wateroverlast in aanmerkelijke mate is bereikt.

De gemeente Renkum heeft geen administratie bijgehouden van het verschijnsel ‘water op straat’, wat toetsbaarheid van het criterium ‘maximaal éénmaal per twee jaar’ niet mogelijk maakt.

In het verlengde van het vorenstaande heeft ook niet feitelijk getoetst kunnen worden in hoeverre het beoogde beperken van wateroverlast op straat door de afkoppelingsoperatie bewaarheid is.

In mondelinge contacten met de gemeentelijke afdeling is gesteld dat weinig signalen zijn ontvangen van wateroverlast in relatie met de gerealiseerde afkoppelingen. Verwezen werd onder andere naar de klachtenregistratie (gemeentelijke servicelijn), waar slechts 1 melding bekend was. De W.U.R. heeft de klachtenregistratie echter niet als maatgevende bron van informatie ervaren, omdat de registratie niet heel consequent leek en weinig informatie over inhoud en afdoening van de klacht bevatte.

Naar aanleiding van de oproep van de onderzoekers in de lokale pers naar ervaringen van bewoners met het afkoppelbeleid zijn een zestal locaties gemeld. Uit de reactie van de bewoners bleek dat niet altijd waardering bestond voor de afdoening van meldingen in de zin van alert reageren door de gemeente. Incidenteel werd ook melding gemaakt van consequenties van overmatig water op straat in de vorm van stank en/of vuiloverlast nadien. Overigens is gebleken dat in een enkel geval de gesignaleerde wateroverlast geen directe relatie had met het afkoppelen, maar met andere rioleringsmankementen. De RkC heeft geen opvatting over de vraag welke betekenis moet worden toegekend aan het beperkte aantal burgers wat haar oproep tot reactie heeft opgepakt.

Conclusie 19

De Rekenkamercommissie heeft niet kunnen vaststellen of ten gevolge van de gerealiseerde afkoppelingen sprake is geweest van extra wateroverlast op straat, omdat hiervan geen registratie is bijgehouden. Dit geldt evenzeer de voorgenomen beperking van wateroverlast op straat.

Conclusie 20

De reacties van burgers maken duidelijk dat er klachten bestaan over water-, stank- en vuiloverlast. De klachtenregistratie en de klachtenafhandeling zijn niet altijd adequaat gebleken. Er is niet altijd sprake van een vlotte en bevredigende afhandeling van klachten.

Positieve effecten van afkoppeling in de zin van verfraaiing van de openbare ruimte

Of het beoogde bijeffect van verfraaiing is gerealiseerd is niet op basis van objectieve criteria vast te stellen. Mede op grond van eigen waarneming constateert de Rekenkamercommissie dat er in een aantal gevallen toch gesproken kan worden van verfraaiing. Hoewel het aantal reacties van burgers richting Rekenkamercommissie beperkt is geweest, is ook hier gerefereerd aan de kwaliteitsverbetering van de openbare ruimte. Tegelijkertijd is door dezelfde burgers aandacht gevraagd voor adequaat gemeentelijk onderhoud van gecreëerde waterpartijen en wadi's, om vervuiling en stank tegen te gaan.

Conclusie 21

Hoewel niet objectief vast te stellen, concludeert de RkC op basis van eigen waarneming en enkele reacties van burgers dat er op onderdelen sprake is van verfraaiing van de openbare ruimte als gevolg van afkoppeling.

4.5 Vergelijk met andere gemeenten en ander beleid

Kosten per vierkante meter in Renkum en elders

Om de kosten van Renkum te kunnen vergelijken met die van andere gemeenten is een overzicht gemaakt van kosten per vierkante meter. Vergelijking vindt plaats op basis van bruto kosten inclusief aanvullende maatregelen.

Tabel 4 Overzicht van kosten per m2 in de tijd (in euro's)

Document	bruto kosten	subsidies	netto kosten
Arcadis-studie 1999 (33 ha) (ramingen)	10,5	3,9	6,6
G.R.P. 2000-2004 (49 ha) (ramingen)	10,5	3,3	7,2
OAS studie 2002 (49 ha) (ramingen)	10,4		
Memo raadvragen 2004 (49 ha) (deels feitelijke kosten, deels ramingen)	13,8	3,9	10
Notitie afkoppelen 2006 (49,3 ha) (herberekende ramingen)	10,3		
Notitie afkoppelen 2006 (49,3 ha) (herberekende ramingen incl. aanvullende maatregelen)	16,8	5,4	11,4
Notitie afkoppelen 2006 (53,6 ha) (feitelijke kosten)	10,5		
Notitie afkoppelen 2006 (53,6 ha) (feitelijke kosten incl. aanvullende maatregelen)	15,2	6,3	8,9

In de OAS studie van 2002 wordt ten aanzien van Wageningen gesproken over € 36 per vierkante meter. De kosten in Wageningen zijn hoog omdat er veel ondergrondse voorzieningen moeten worden aangelegd en transport over langere afstanden noodzakelijk is.

In een recente VNG notitie⁸ over de gemeentelijke rol bij de aanpak van waterproblemen (d.d. 03-05-2007) wordt gesproken van landelijke ervaringscijfers van € 18 tot € 36 de vierkante meter. Daarnaast wordt recent onderzoek aangehaald waaruit zou zijn gebleken dat de kosten van afkoppelen een factor 5 hoger zijn als niet kan worden aangehaakt bij herstructureringsprojecten. In de VNG notitie wordt daarom de nodige aarzeling uitgesproken over grootscheeps afkoppelbeleid en wordt vooral gewezen op de mogelijkheden van andere werkwijzen.

De Renkumse situatie heeft zich, in verhouding tot andere gemeenten, uit verschillende oogpunten goed geleend voor toepassing van het instrument afkoppelen.

Op de eerste plaats beschikte Renkum over een gemengd rioolstelsel. Omdat in de komende jaren geen grootscheepse nieuwbouw aan de orde is en ook de laatste decennia niet aan de orde was, is Renkum een echte beheer gemeente, waar slechts beperkt nieuwe riolen worden aangelegd. Vervanging is ook slechts beperkt aan de orde door de Renkumse

⁸ Notitie d.d. 03-05-2007, gebaseerd op publicaties van de stichting Rioned uit 2005.

bodemsamenstelling. Deze twee aspecten betekenen dat omzetting van het huidig gemengde stelsel naar een verbeterd gescheiden stelsel voor Renkum geen optie is om tot scheiding van regen- en afvalwater te komen.

De beperkte bebouwingsdichtheid, bodemsamenstelling en hoogteverschillen, maken de afkoppelingskosten per vierkante meter verder relatief laag.

Al deze positieve financiële elementen met betrekking tot afkoppeling laten onverlet, dat bij nieuwe afkoppelsituaties die in de toekomst aan de orde komen, opnieuw bezien moet worden of dit voordeel nog voldoende aan de orde is, mede gezien het feit dat de meeste subsidieregelingen voor Renkum zijn beëindigd.

De gunstige situatie in Renkum heeft het aantrekkelijk gemaakt te voldoen aan de inspanningsverplichting uit de Nota Waterhuishouding, om tot afkoppeling van 20% van haar verhard grondgebied te komen.

Conclusie 22

In verhouding tot andere gemeenten zijn de omstandigheden voor toepassing van het instrument afkoppelen gunstig geweest en zijn de kosten per vierkante meter relatief laag. De inspanningsverplichting uit de Nota Waterhuishouding is als gevolg daarvan ruim gehaald.
--

W.U.R. bevindingen ten aanzien van mogelijk alternatief beleid

De W.U.R. schetst in haar rapportage een drietal andere mogelijkheden dan afkoppelen om bij te dragen de extra beleidsdoelstelling die Renkum zich (naast het voldoen aan de basisinspanning) heeft gesteld:

1. het in de Arcadis-studie vermelde historische beleid van realisatie van bassins, uitbreiding van het rioolstelsel, uitbreiding van zuiveringscapaciteit;
2. waterbesparende maatregelen en/of hergebruik van hemelwater en afvalwater door industrie en huishoudens;
3. het verminderen van grondwateronttrekking.

Ad1 Realisatie bassins, uitbreiding rioolstelsel, uitbreiding zuiveringscapaciteit

Uit het G.R.P.2005-2009 blijkt dat, mede gezien het uitgevoerde beleid van afkoppeling in de afgelopen jaren, de capaciteit van bassins, het rioolstelsel en de zuiveringsinstallatie voldoende wordt geacht.

Ontwikkeling van de neerslaghoeveelheden en het waterverbruik in de verdere toekomst zullen moeten uitwijzen in hoeverre toch nog de vraag naar verdere uitbreiding aan de orde zal komen. Op dat moment zal ook een financiële vergelijking van stelseluitbreiding met concrete afkoppelingsalternatieven noodzakelijk zijn.

De besluitvorming van het College om op dit moment geen verdere structurele afkoppeling te realiseren is, gezien de te verwachten stijging van kosten als gevolg van bevrozing van subsidies en als gevolg van de noodzaak van blijvende doorstroming van het rioolstelsel zeker te rechtvaardigen. Wel is voorzetting van afkoppeling bij nieuwbouw gewenst gezien de lage kosten, vooral bij infiltratie op het niveau van woningen.

Hoewel kanttekeningen zijn te plaatsen bij de financiële onderbouwing van afkoppeling is de keuze voor afkoppeling boven het alternatief van realisatie van bassins of uitbreiding van rioolstelsel of zuiveringscapaciteit met de kennis van nu reëel te noemen, zeker gezien het

centraal stellen van duurzaamheid in het gemeentelijk beleid. De kosten waren relatief laag en de afkoppeling heeft positieve neveneffecten gehad, zoals het tijdig afkoppelen van de HEN en SED wateren. Sterker nog, het Waterschap en de Provincie hebben nog eens gewezen op het feit dat voor een succesvol afkoppelen van de HEN en SED wateren, de verdere afkoppeling een randvoorwaarde was.

Conclusie 23

In de specifieke Renkumse situatie is de keuze voor afkoppelen boven alternatieven zoals realisatie van bassins of uitbreiding van het rioolstelsel of de zuiveringscapaciteit een reële geweest.

Ad 2 Waterbesparende maatregelen

Stimulering van particuliere afkoppeling en hergebruik van water is slechts beperkt aan de orde geweest in de vorm van een tijdelijke subsidieregeling. Het budget voor stimulering van particuliere afkoppelings-initiatieven is, in verhouding tot de kosten van de totale operatie, zeer beperkt geweest. Elders in het land is met ruimere financiële regelingen gewerkt. Betrokkenen geven aan dat slechts sprake is geweest van zeer beperkte financiële stimulans. Nooit is overwogen de stimuleringsbijdrage te verhogen en/of mogelijk op aangepaste wijze te continueren, desnoods vanuit gemeentelijke middelen. Waar zo centraal in het gemeentelijk beleid de doelstelling van bevordering van waterbewustzijn stond, had een dergelijk overwegen voor de hand gelegen. Het in de oorspronkelijke beleidsdoelstellingen vermelden van waterhergebruik in particuliere huishoudens, zou dan nadrukkelijker ondersteund zijn.

Conclusie 24

Het stimuleren van waterbesparende maatregelen en particuliere afkoppeling in de vorm van een subsidieregeling is onvoldoende toegepast.

Ad 3 Vermindering grondwateronttrekking

Verminderde grondwateronttrekking is, zo blijkt uit de informatie die de W.U.R. heeft verkregen, inmiddels bij de vestiging van Norske Kog Parenco uit Renkum onderwerp van onderzoek. Het waterschap Vallei en Eem doet met betrokken watergebruikers onderzoek naar hergebruik van gezuiverd afvalwater. Vanuit de optiek van grondwaterstanden en debiet voor de beken zijn dergelijke initiatieven van groot belang.

Ook in de notities van de werkgroep B.L.O.M. wordt gewezen op het belang van dit soort ingrepen. Initiatieven in deze richting verdienen dan ook alle steun, zeker ook in het licht van de nieuwe concept- Waterwet.

Conclusie 25

Vermindering van grondwateronttrekking en/of hergebruik van water verdient zeker de aandacht. De voortrekkersrol ligt vooral bij de provincie en Rijksoverheid.

Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

Vooraf hecht de Rekenkamercommissie eraan, onverlet latend de kanttekeningen die in deze rapportage over het afkoppelbeleid en haar uitvoering zijn gemaakt, nadrukkelijk melding te maken van de waardering die de gemeente Renkum alom krijgt voor haar voortrekkersrol op gebied van hemelwaterafkoppeling. De conclusies uit dit onderzoek moeten vanuit dat perspectief worden gezien.

A. Is het beleidsvoornemen op het terrein van hemelwaterafkoppeling naar inhoud, planning en budget uitgevoerd en is daarmee voldaan aan de zogenaamde basisinspanning, die van hogerhand was voorgeschreven?

De Rekenkamercommissie concludeert dat in ruime mate en tijdig is voldaan aan de inspanningsverplichting van hogerhand, zowel voor wat betreft het afgekoppeld areaal in totaliteit, als aan de afkoppeling van de HEN en SED wateren in concreto. Omdat een eenduidige en transparante administratie van afkoppelomvang en –locaties ontbreekt, is de feitelijke omvang van het afgekoppeld gebied (ook door vaktechnici) niet eenduidig vast te stellen.

Uit constatering opgenomen in het G.R.P. 2005-2009, kan worden afgeleid dat aan het voornemen om in geval van nieuwbouwlocaties zoveel mogelijk uit te gaan van afkoppeling, lijkt te zijn voldaan. Dit geldt ook voor het voornemen om ‘werk met werk te maken’. Of dit laatste ook tot verminderde kosten van het gerealiseerde onderhoud aan riolering, verharding en groen heeft geleid, valt in de administratie niet na te gaan.

Omdat er sprake is van onvergelykbare en wisselende budgettaire schattingen in de diverse documenten die betrekking hebben op het afkoppelbeleid, is er onvoldoende duidelijkheid over het budgettaire verloop van het afkoppelbeleid. De Rekenkamercommissie concludeert echter -zij het voorzichtig- dat voor zover zij heeft kunnen overzien, de bruto-kosten van de gehele afkoppeloperatie beperkt hoger zijn uitgevallen dan de Raad aanvankelijk is voorgehouden. Omdat de diverse subsidies voor het afkoppelen echter ook aanzienlijk hoger zijn uitgevallen dan verwacht, zijn de uiteindelijke netto-kosten van het afkoppelbeleid waarschijnlijk binnen de perken gebleven.

Ook financiële besparingen op de begrotingspost waterhuishouding en riolering ten gevolge van de gerealiseerde afkoppelingen lijken waarschijnlijk, maar zijn op basis van feitelijke administratieve gegevens niet vast te stellen.

B. Zijn de daarnaast door de gemeente Renkum beoogde bij-effecten (voor zover reeds te beoordelen) bereikt?

De Rekenkamercommissie constateert dat de gemeente Renkum een belangrijke voortrekkersrol heeft vervuld op gebied van hemelwaterafkoppeling. Maar omdat er door de gemeente vooraf slechts beperkte inhoudelijke en financiële taakstellingen voor het afkoppelbeleid zijn geformuleerd en een echte nulmeting ontbreekt, is het slechts beperkt mogelijk geweest de effecten van het afkoppelbeleid te meten. In de beleidsdocumenten zijn weliswaar resultaten en effecten van het afkoppelbeleid gepresenteerd, maar deze zijn vooral gebaseerd op theoretische berekeningen. Deze berekeningen zijn bovendien volgens de

W.U.R. onvolledig en onvoldoende van toepassing op de typische Renkumse situatie (hellingen in het grondgebied en recente neerslaggegevens).

Goede meetgegevens zijn echter een voorwaarde voor het kunnen volgen van feitelijke effecten op:

- grondwaterstanden
- beperking van frequentie en volume van riooloverstorten
- verbetering kwaliteit van het oppervlaktewater
- omvang van afvoer naar de zuivering

Het genereren van deze meetgegevens behoort in het verlengde van de bestaande taaktoedeling in Nederland dan wel tot de taak van de gemeente, dan wel van de provincie, dan wel van het waterschap. In Nederland staat het stelsel van meetgegevens met betrekking tot water- en rioolhuishouding nog in de kinderschoenen. De gemeente Renkum is hier ook pas kort geleden mee begonnen. Dit brengt de Rekenkamercommissie tot de vraag of, bij ontstentenis van mogelijkheden tot een echte resultaatmeting, zo een grote operatie als het afkoppelen wel op deze wijze in gang gezet had mogen worden. Het antwoord op die vraagstelling ligt, gezien de inspanningsverplichting van hogerhand, echter vooral op het bord van de hogere overheden.

Vanuit deze achtergrond, namelijk het gebrek aan betrouwbare meetgegevens, trekt de Rekenkamercommissie met de nodige terughoudendheid conclusies ten aanzien van de realisatie van de effecten van hemelwaterafkoppeling.

Zo lijkt er sprake van een afname van de piekbelasting op de riooloverstorten en op de afvoer naar de rioolwaterzuivering. Er is echter een nadere analyse van onder andere lokale neerslaggegevens en de kwaliteit van de riolen (lekkende riolen!) noodzakelijk om vast te kunnen stellen of de lagere pieken een relatie hebben met het afkoppelbeleid.

Verder lijkt er ook sprake van een kwaliteitsverbetering van het oppervlaktewater als gevolg van een beperking van de vuil-emmissie.

Door gebrek aan meetgegevens is geen oordeel te geven over de kwantitatieve effecten van het afkoppelbeleid voor de grondwaterstand en voor het debiet van de beken. Het korte tijdsverloop sinds de realisatie van de onttrekkingen maakt het zichtbaar zijn van deze effecten echter ook op voorhand onwaarschijnlijk. Duidelijk is dat van effecten van het afkoppelen op de grondwaterstand in zijn algemeenheid niet teveel verwacht mag en kan worden. Dit laat onverlet dat op concrete locaties wel degelijk een effect van belang heeft kunnen plaatsvinden.

Ook heeft de Rekenkamercommissie niet kunnen vaststellen of ten gevolge van de gerealiseerde afkoppelingen sprake is geweest van extra wateroverlast op straat, omdat hiervan geen duidelijke registratie is bijgehouden. Om dezelfde reden is niet controleerbaar of de gewenste beperking van wateroverlast op straat gerealiseerd is. De reacties van burgers maken echter duidelijk dat er wel klachten bestaan over wateroverlast, alsmede ook over stank- en vuiloverlast.

Hoewel niet objectief vast te stellen, concludeert de Rekenkamercommissie, op basis van eigen waarneming en enkele reacties van burgers, dat er op onderdelen inderdaad sprake is van de beoogde verfraaiing van de openbare ruimte als gevolg van afkoppeling.

C. Was een alternatieve beleidsuitvoering voor handen die, dan wel in meerdere mate de beoogde beleidseffecten had opgeleverd, dan wel dezelfde beleidseffecten met een beperktere inspanning?

In verhouding tot andere gemeenten zijn de omstandigheden voor toepassing van het instrument afkoppelen in Renkum gunstig geweest en zijn de kosten per vierkante meter dan ook in verhouding relatief laag gebleken.

In de specifieke Renkumse situatie lijkt de keuze voor afkoppelen boven alternatieven zoals realisatie van bassins of uitbreiding van het rioolstelsel of de zuiveringscapaciteit dan ook een reële.

De stellingname in de Arcadis-studie, dat ook om financiële redenen afkoppelen de voorkeur heeft boven het realiseren van bassins en vergelijkbare voorzieningen, kan op basis van de verkregen informatie echter niet worden gestaafd en had niet als doorslaggevend argument in de besluitvorming over afkoppeling moeten worden ingebracht.

Dit betekent overigens ook dat de Raad niet heeft kunnen oordelen over de financiële verschillen tussen het 'oude' beleid en het afkoppelen.

Dat voor beïnvloeding van grondwaterstanden het terugbrengen van de wateronttrekkingen van bijvoorbeeld grote bedrijven op het gemeentelijk grondgebied meer effect ressorteert, mag een open deur heten. Waterschap en provincie hebben wat dit betreft een grotere rol in vermindering van grondwateronttrekking en waterhergebruiksmogelijkheden dan de gemeente.

Dit neemt niet weg dat ook initiatieven op micro-niveau hun waarde hebben. De Rekenkamercommissie concludeert dat de gemeente Renkum weinig heeft gedaan ten aanzien van het stimuleren van individuele afkoppel- en waterhergebruiksinitiatieven door burgers. Van een aantrekkelijke subsidieregeling voor particulieren is geen sprake geweest.

D. Is sprake geweest van een realisatieproces, dat bestuurlijk en ambtelijk adequaat is aangestuurd?

De Rekenkamercommissie concludeert dat de kaderstellende en controlerende rol van de Raad, na vaststelling van het G.R.P. 2000-2004, weinig inhoud heeft gekregen. Er vonden talloze wijzigingen plaats ten opzichte van de voornemens in het raadsbesluit (prestaties, middelen, locatiekeuze), zonder dat dit middels voortgangsrapportages aan de Raad werd gemeld en zonder dat de Raad in staat werd gesteld hierover te besluiten. Deze voortgangsrapportages waren wel in het vooruitzicht gesteld. Overigens heeft de Raad dit zelf ook laten gebeuren en nauwelijks pogingen ondernomen om die sturende rol wel in te vullen.

De onvergelijkbaarheid van, en de wisselingen in de in de diverse documenten gehanteerde budgettaire schattingen omtrent het afkoppelbeleid richting Raad, hebben volgens de Rekenkamercommissie sterk afbreuk gedaan aan de vereiste transparantie van het budgettair aspect van het afkoppelbeleid. De verantwoording over de feitelijk gerealiseerde afkoppeling heeft via het G.R.P. 2005-2009 uiteindelijk tot op zekere hoogte toch nog zijn formele beslag gekregen.

De in de beleidsdocumenten gepresenteerde resultaten en effect van de gepleegde ingrepen in de waterhuishouding betroffen vooral theoretische berekeningen. De Rekenkamercommissie vindt dat het theoretisch karakter van de in de beleidsdocumenten berekende resultaten nadrukkelijker in de beschouwingen had moeten worden vermeld om daarmee de Raad ook

nadrukkelijker met de beperkingen van deze berekeningen op de hoogte te brengen. Ook expliciete vermelding van het niet beschikbaar zijn van een adequaat meetsysteem van bereikte effecten had voor de hand gelegen.

De informatievoorziening aan het college over het verloop van het totale traject is eveneens bescheiden is geweest. De Rekenkamercommissie concludeert dan ook, dat de sturende rol van het College zelf zeer beperkt is geweest. Sturing op het G.R.P. en het afkoppelbeleid in het bijzonder vond vooral plaats in het ambtelijke domein.

Bestuurlijke besluitvorming over de locatiekeuze heeft niet plaatsgevonden. Gezien het ingrijpende karakter van deze keuze voor de burger had expliciete bestuurlijke besluitvorming over de locatiekeuze volgens de Rekenkamercommissie voor de hand gelegen. Burgers zouden daarmee ook formeel vooraf zijn geïnformeerd en hadden dan ook de mogelijkheid gehad om in beroep te gaan.

De formulering van besluiten in het College ten aanzien van de autorisatie van de budgetten voor het afkoppelbeleid is niet altijd consistent en juist geweest.

5.2 Aanbevelingen

1. Om de effecten van het afkoppelbeleid tot nu toe daadwerkelijke vast te kunnen stellen is een nadere analyse van lokale neerslaggegevens, het verschijnsel van ‘lekkende riolen’ en de omvang en samenstelling van het influent (het afvalwater dat via het riool naar de rioolwaterzuiveringsinstallatie wordt gevoerd) noodzakelijk. Aanbevolen wordt om deze analyse in overleg met de partners (Provincie en Waterschap) alsnog uit te voeren, om meer zicht te krijgen op de daadwerkelijke effecten.
2. Verder continueren van het afkoppelbeleid kan, met name om financiële redenen, het beste per locatie worden beoordeeld (conform het recente beleid).
3. Als de gemeente haar voorloperrol op het terrein van waterhuishouding wil continueren, dan zal in overleg met de partners veel meer aandacht moeten worden besteed aan de ontwikkeling en beheer van een adequaat meetsysteem voor water- en rioolssystemen. Aanbevolen wordt om in te haken op de landelijke trend tot verbetering van meetgegevens.
Gegevens met betrekking tot de grondwaterstand zijn overigens -los van het afkoppelbeleid- in de Renkumse situatie zeker relevant gezien de grote hoeveelheid onttrekkingen.
4. Het toevoegen van verdere ambities aan de inspanningsverplichting die door het Rijk met betrekking tot afkoppeling waren opgelegd, is alleen zinvol als deze ambities worden geconcretiseerd en gemonitord. Volgens de Rekenkamercommissie moet gewaakt worden voor een te ambitieuze toonzetting van beleidsvoornemens, als het om wat voor reden ook ontbreekt aan feitelijke vertaling in maatregelen en gewenste effecten.
5. De Rekenkamercommissie beveelt aan om voor meerjarige investeringsprojecten (zoals hemelwaterafkoppeling) een systeem van voortgangsrapportage te ontwikkelen voor Raad en College. Er moet sprake zijn van periodieke verantwoording en besluitvorming in het

bestuurlijk domein. De Raad dient in staat te worden gesteld om te kunnen beslissen over beleid(-swijzigingen) en over de budgettaire consequenties daarvan.

6. De Rekenkamercommissie vraagt aandacht voor een zorgvuldiger formulering van voorstellen richting College en Raad, waar het de budgettaire aspecten betreft en beveelt aan om de Raad jaarlijks de kredieten van grote investeringsprojecten beschikbaar te laten stellen.
7. De Rekenkamercommissie beveelt aan om het gereserveerde gemeentelijk budget voor toekomstige ingrepen in de waterhuishouding, in overleg met het Waterschap Vallei en Eem, mede aan te wenden voor een hernieuwde en aangepaste subsidieregeling voor particuliere afkoppelininitiatieven.

Generaal Urquhartlaan 4
6861 GG Oosterbeek

Postbus 9100
6860 HA Oosterbeek
Telefoon (026) 33 48 111
Fax (026) 33 48 310

Internet www.renkum.nl

Bank BNG 28.50.07.076
Postbank 81 89 84

Aan de Rekenkamercommissie van de
Gemeente Renkum

Datum Onderwerp
14 februari 2008 Bestuurlijke reactie

Geachte leden van de Rekenkamercommissie,

Bij brief d.d. 28 januari 2008 deed u ons beide rapporten inzake uw onderzoek naar het project Afkoppelen van hemelwater in de gemeente Renkum toekomen.

In uw brief verzoekt u ons om een reactie. Op grond van uw verordening dienen wij een eventuele reactie voor 18 februari aanstaande aan te bieden. U hebt echter gerede motieven ons te verzoeken dat al voor 14 februari 2008 te doen. Door middel van dit schrijven willen wij (weliswaar op 14 februari) voldoen aan dat verzoek.

Wij zijn verheugd dat uw onderzoek naar het afkoppelen van hemelwater thans kan worden afgerond en constateren dat er twee gedegen rapporten voorliggen.

Wij willen bestuurlijk niet ingaan op het rapport van de WUR. Dit is immers in uw opdracht gemaakt. Vanzelfsprekend hebben wij ook van dit rapport met belangstelling kennis genomen. Graag maken wij wel gebruik van de mogelijkheid hierna onze reactie te geven op een aantal onderdelen van het rapport van uw commissie.

Als titel voor het rapport heeft u gekozen voor 'Een druppel op de gloeiende plaat?!'. Uw rapport lezende komen wij tot de conclusie dat op nationale en internationale schaal de evaluatie van het in onze gemeente uitgevoerde project met deze titel misschien wel aan te duiden valt. Dat geldt echter zeker niet voor de regionale en gemeentelijke schaal. Immers dankzij het afkoppelen leveren wij veel minder kostbaar hemelwater af aan de rioolwaterzuiveringsinstallatie en infiltreert dit water direct lokaal in de ondergrond. Zoals bij u bekend wordt dit gegeven ook door het Waterschap Vallei en Eem en de provincie Gelderland als een belangrijk resultaat van ons project gezien.

Wij zijn van mening dat de vlag (de titel) de lading (uw rapport) niet dekt en geven u in welwillende overweging om uw rapportage een andere titel te geven.

In het navolgende wij nog een viertal opmerkingen maken.

Bladzijde 11: laatste aandachtstreepje voor 4

U schrijft: "Voor de periode 2007-2011 wordt € 2.500.000,- gereserveerd in afwachting van de landelijke evaluatie van het afkoppelbeleid". Dit bedrag is zeker niet alleen bestemd voor nieuwe afkoppeloperaties. Voor de periode 2007-2011 is dit bedrag met name beschikbaar voor duurzame kwantitatieve- en kwalitatieve maatregelen, te treffen in het kader van nieuwe wet- en regelgeving. Er wordt met andere woorden in het vigerende GRP geanticipeerd op Europese regelgeving (Kader Richtlijn Water: KRW) en de nieuwe (2008) Wet gemeentelijke watertaken.

Bladzijde 11: 4. Watervisie

Het onderzoek naar mogelijk drainerende riolen aan de Kneppelhoutweg is inmiddels afgerond en van dit fenomeen blijkt hier geen sprake te zijn. Wel is een oude beekleiding ontdekt die op het riool schoon beekwater loost. In uw rapport maakt u daar ook melding van. Een en ander wordt gesaneerd in het kader van de opknopbeurt van de Oosterbeekse beken.

Bladzijde 13: 4.2. eerste alinea en conclusie 2

Uiteraard is de uiteindelijke locatiekeuze wel ten principale besproken in de periodieke overleggen zoals deze plaatsvinden tussen wethouder en afdelingsmanager. In de uitvoering is, zoals u bekend zal zijn, telkens uitgebreid gecommuniceerd met omwonenden.

Bladzijde 21: bovenste alinea

In aanvulling op het gestelde over het niet bekend zijn van neerslaggegevens kunnen wij u melden dat wij voor het meten van neerslaggegevens binnen de gemeente Renkum al lange tijd gebruik maken van een viertal regenmeters .

Tot zover onze bestuurlijke reactie. Tot het geven van nadere informatie of toelichting zijn wij gaarne bereid.

Hoogachtend,

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN RENKUM

de secretaris,

de burgemeester,

ir T.N.M. Visser

drs. J.P. Gebben

Nawoord Rekenkamercommissie

De Rekenkamercommissie heeft kennisgenomen van de bestuurlijke reactie van het college op het onderzoeksrapport over de afkoppeling van Hemelwater. Wij stellen met genoegen vast dat het college de conclusies en aanbevelingen van de Rekenkamercommissie vrijwel geheel overneemt.

Op enkele onderdelen is door het college een nadere nuancering of reactie gegeven, waarop wij hierna kort zullen reageren.

De titel van de rapportage

Uw college geeft aan moeite te hebben met de titel van het rapport, waarin is gekozen voor de uitdrukking ‘een druppel op de gloeiende plaat?’ De titel was bedoeld om aan te geven dat het effect van de afkoppeling voor wat betreft de oplossing van de grondwaterproblematiek slechts een beperkte bijdrage levert. Immers, de onttrekking van het grondwater van met name grote bedrijven staat in geen verhouding tot de bijdrage van extra oppervlaktewater als gevolg van afkoppeling van hemelwater. Desondanks zijn de Renkumse inspanningen om alle andere genoemde redenen als zeer waardevol aan te merken en zijn deze inspanning op een aantal concrete locaties zeker van betekenis geweest.

De Rekenkamercommissie kan zich voorstellen dat de titel een onbedoelde uitstraling heeft en heeft de titel daarom gewijzigd in “Alle regen komt van boven”.

Het voor de periode 2007-2010 gereserveerde bedrag van € 2.500.000

De Rekenkamercommissie neemt kennis van de mededeling dat dit bedrag in brede zin gereserveerd is om aan nieuwe Rijks en Europese regelgeving op het gebied van waterhuishouding tegemoet te komen en niet louter het afkoppelbeleid betreft.

Drainerende riolen

De Rekenkamercommissie neemt kennis van het inmiddels bekende resultaat van het onderzoek naar het verschijnsel "drainage van riolen" . Een in dat kader aangetroffen oude beekleiding in Oosterbeek blijkt de verklaring van de verminderde afvoer naar de zuiveringsinstallatie te zijn. Sanering hiervan ligt in het voornemen, zo wordt gemeld.

Bestuurlijke autorisatie keuze feitelijke afkoppellocaties

U geeft aan dat de locatiekeuze in het overleg met de portefeuillehouder aan de orde is geweest.

Dit betekent echter niet dat daarmee de kanttekeningen die de Rekenkamercommissie heeft gemaakt over de te beperkte rol van college en raad in het bestuurlijk besluitvormingsproces teniet wordt gedaan. Ook blijft overeind dat, vanwege deze informele wijze van autorisatie, burgers geen mogelijkheden hebben gehad om op formele besluitvorming te reageren en bezwaar te maken. Dit had, gezien het ingrijpend karakter van de afkoppeloperatie voor zowel private percelen als de openbare ruimte, wel in de rede gelegen. Ook het feit dat uitgebreid

over de concrete afkoppelvoornemens met omwonenden is gecommuniceerd, verschaft de omwonenden geen enkele juridische titel tot beïnvloeding van de gemeentelijke voornemens.

Neerslaggegevens

De Rekenkamercommissie neemt nota van de mededeling, dat al sinds lange tijd een viertal regenmeters binnen de gemeente Renkum in gebruik zijn. Een en ander heeft er echter niet toe kunnen leiden dat de W.U.R. een adequaat en systematisch bijgehouden bestand van lokale neerslagwaarden heeft aangetroffen. Een gegevensbestand dat ook volgens de Rekenkamercommissie een essentieel element vormt bij de feitelijke beoordeling van de merites van het afkoppelbeleid.

Bijlagen

1. Literatuurlijst

Gemeente Renkum

- Arcadis-studie 8/7/1999
- Gemeentelijk Rioleringsplan 2000-2005, 27/6/2000 raadsbesluit
- Basis rioleringsplan 2000-2004 juni 2000
- OAS studie(Renkum, Wageningen, Waterschap Vallei en Eem) mei 2002
- Memo raadsvragen afkoppelingsbeleid 25/10/2004
- Gemeentelijk Rioleringsplan 2005-2009, 28/10/2004 raadsbesluit
- Basisrioleringsplan 2005-2009 oktober 2004
- Beleidsnota Wegbeheer 2006-2010, juni 2005
- Ambtelijke presentatie afkoppelen hemelwater, 2006
- Ambtelijke notitie Afkoppelen in de gemeente Renkum 2006
- Ambtelijk kosten en inkomstenoverzicht afkoppelbeleid 2006
- Watervisie, 28-02-2007, raadsbesluit
- Jaarrekeningen gem. Renkum 2000-2006, onderdelen afkoppelbeleid
- B en W besluiten gem. Renkum 2000-2006, betreffende afkoppelbeleid

Werkgroep BLOM

- notitie d.d.20/03/2006
- notitie d.d. 15/12/2006
- notitie d.d. 15/12/2006 geactualiseerd 21/5/2007
- gespreksnotitie d.d. 21/5/2007

Rijk

- 4^e Nota Waterhuishouding 1997
- Beleidsbrief regenwater en riolering 2004, staatssecretaris Milieu
- Anders omgaan met hemelwater 2004
- Water in beeld 2006
- Beleidsbrief verlenging termijn tot 2009 van de 4^e nota Waterhuishouding, 2007, staatssecretaris Verkeer en Waterstaat
- Kamerstukken m.b.t. wijziging van de Gemeentewet, de wet op de Waterhuishouding en de wet Milieubeheer, vergaderjaar 2006-2007

Provincie Gelderland

- 3^e Waterhuishoudingsplan
- Stedelijk waterbeheer, stand van zaken 1 januari 2006

Waterschap Vallei en Eem

- Waterbeheersplan 2000
- Waterbeheersplan 2004

E.U.

- Kader richtlijn water

V.N.G.

- Gemeentelijke rol bij waterproblemen 03/05/2007

Stichting Rioned

- Leidraad Riolering

2. Geraadpleegde personen

gemeenteraad Renkum :	dhr. E.J. Schoevaars dhr. C. Kwakernaak mevr. M. Meertens dhr. A.G.F. ter Huurne
college van B&W Renkum :	dhr.D. van Uiter
ambtelijke organisatie gem. Renkum :	dhr. P. Klumpenaar dhr. A. Krijnse Locker dhr. R. Leyte dhr. R. van Lit dhr. A. Schlepers
waterleidingbedrijf Vitens :	mevr. J. van Engelenburg
waterschap Vallei en Eem :	dhr. D. Corpel dhr. K. van de Langemheen
provincie Gelderland :	dhr. A. Budding
werkgroep B.L.O.M. :	dhr. J.S.A. Langerwerf dhr. G. Calis
reagerende burgers in de gemeente Renkum :	dhr. A.F. Bloemzaad dhr. Th. Jansen dhr. P. ten Hove mevr. J. J. Nijhuis dhr. K. Hoekzema dhr. G. Riksen dhr. A. van der Zijpp dhr. F.J. van der Poll mevr. I. Corten dhr.M. Smaling/mevr. H. Berkhout dhr. A.H.F. Noordhoek Hegt dhr. J.S.A. Langerwerf

3. Onderzoeksopzet d.d. 23 februari 2007

**Evaluatie van het beleid en de uitvoering
op het terrein van afkoppeling van de
afvoer van hemelwater in de
gemeente Renkum 200-2006**

Onderzoeksopzet van de
gemeentelijke Rekenkamercommissie Renkum
d.d. 23 febr. 2007
Frits van Aggelen/Tom Erkens

Voorgeschiedenis en vooronderzoek

De gemeenteraad heeft in zijn vergadering d.d. 08-11-2006 aan de Rekenkamercommissie gevraagd het evaluatieonderzoek naar de efficiency en de effectiviteit van het beleid en de uitvoering op het terrein van de afkoppeling van het hemelwater ter hand te nemen. De 5 jaarlijkse planperiode zoals voorzien in de nota Afkoppeling Hemelwater Renkum dd 08-07-1999 en in de raad vastgesteld d.d.10-01-2000 is ten einde en beleidsvorming voor een volgende tranche is aanstaande.

Gestart is met een oriëntatie op de probleemstelling en op de argumenten om een verzoek te doen aan de Rekenkamercommissie. Hiertoe hebben gesprekken plaatsgevonden met de betrokken portefeuillehouder uit het College van B en W, het verantwoordelijk afdelingshoofd en een delegatie van vertegenwoordigers van diverse raadsfracties. Ook heeft een beperkte studie op het onderhavige terrein plaats gevonden om eniger mate voeling met het thema te krijgen. Omdat voor een gedeelte de probleemstelling ook de waterhuishoudkundige mérites zelf betreft, is contact gezocht met het onderzoeksinstituut Alterra van de Universiteit van Wageningen en via hun met de Universiteit zelve. De vraag naar potentiële medewerking door een en ander te gieten in de vorm van een door deskundigen van Alterra en de Universiteit te begeleiden studie opdracht aan studenten, werd in dit contact positief bejegend. De studie zal door een student als afstudeervak worden uitgevoerd bij de sector Integraal Waterbeheer van de Universiteit.

Het beleid op het gebied van afkoppeling van hemelwater

De zogenaamde basisinspanning voor de gemeentelijke overheden, zoals geformuleerd door de rijksoverheid, op dit terrein wordt geformuleerd in termen als “een vuilemissie reductie van 50% ten opzichte van een standaardstelsel van 7 mm. berging en een pompovercapaciteit van 0,7mm. per uur”.

Als te onderscheiden, soms in elkaar overlopende doelstellingen kunnen worden gezien:

- het tegengaan van verdroging door (schoon) water vast te houden in de diverse deelgebieden van de gemeente; met name in waardevolle natuurgebieden van extra belang
- het geheel of gedeeltelijk voorkómen van het moeten bouwen van (kostbare en visueel storende) bergbezinkbassins in bijvoorbeeld de uiterwaarden.
- het terugdringen van de frequentie van overstorten van riooloverstorten
- het door selectieve beperking van aanvoer naar de rioolwaterzuivering bereiken van een grotere efficiëntie en kostenbeperking

- het beperken van de onderhoudslasten van de huidige riolering en de bijbehorende pompen
- het bieden van aanknopingspunten voor kwaliteitsverbetering van openbare ruimte door waterelementen
- het mee-bevorderen van het publieke bewustzijn ten aanzien van de waterproblematiek

Als beleidsinspanning voor de periode 200-2003 werd op dit gebied geformuleerd

- het saneren van een drietal overstorten op de Heelsumse beek en de Slijpbeek
- het afkoppelen van minimaal 33 hectare verhard oppervlak
- het niet aankoppelen van nieuwbouw

Of sprake is geweest van het formuleren van een expliciete taakstelling na 2003 is nog niet helder

Onderzoeksvragen

Uitvoering van beleid

1. Is de omvang en aard van de gepleegde afkoppeling conform voornemen
2. Is de omvang van de gemaakte kosten conform de gepresenteerde schattingen
3. Zijn de verwachtingen omtrent het voorkómen van investeringen in bergbezinkbassins conform de gepresenteerde schattingen
4. Is er sprake van zichtbare beperking van de onderhoudskosten van het huidig rioolstelsel

Consequenties van beleidsuitvoering

5. Is er sprake geweest van onaanvaardbare wateroverlast bij grote buien in die gebieden waar afkoppeling is gepleegd
6. Is er reeds sprake van herstel van grondwaterstand in die gebieden waar afkoppeling is gepleegd
7. Is er sprake van aanmerkelijke beperking van afvoer naar de rioolwaterzuivering in verhouding tot de omvang van de gepleegde afkoppeling
8. Zijn consequenties zichtbaar van vermindering van overstort van vuil water in kwetsbare gebieden

9. Is er sprake van aanmerkelijke beperking van het overstorten van de riooloverstorten

Maatschappelijk draagvlak

10. Zijn markante positieve of negatieve reacties van bewoners en bedrijven gesignaleerd
11. Is er enige indicatie van het effect wat bereikt is met de nadrukkelijke communicatie activiteiten
12. Welke is de appreciatie van de externe financiers, te weten Viten, Waterschap Vallei en Eem en Provincie voor hun participatie en de feitelijke resultaten

Efficiëncy van de beleidsuitvoering

13. Is optimaal gebruik gemaakt van externe financiering
14. Is optimaal ingespeeld op de mogelijke combinatie met andere uitvoeringsactiviteiten

Financiële doorwerking

15. Is er sprake geweest van een juiste toedeling van kosten gezien de combinatie van activiteiten
16. Hoe is de bestuurlijke transparantie van de financiële aspecten van het rioleringsbeleid, welke zijn de momenten dat om bestuurlijke besluitvorming wordt/is gevraagd, welke voortgangsrapportages worden verzorgd
17. Welke zijn de financiële consequenties voor gemeente en ingezetenen geweest van de verminderde afvoer naar de rioolwaterzuiveringsinstallatie
18. Is het mogelijk met de opgedane ervaringen een geactualiseerd kosten-batenmodel op te stellen als kader voor eventuele beleidscontinuïteit

Effectiviteit van beleid en beleidsuitvoering

19. Zijn er alternatieven om een aantal van de doelstellingen te halen, zoals een verdergaande beperking van de grondwateronttrekking; zo ja, welke zou hun effectiviteit en efficiëncy zijn
20. Speelt het beleid afdoende in op de typisch lokale Renkumse eigenschappen van bodemsamenstelling, hoogteverschillen, grondwaterstanden en het aanwezige oppervlaktewater

Toekomstig beleid

21. Is er reden van verdergaand beleid ten aanzien van afkoppeling vergelijkbare mérites te verwachten

21. Waar sprake is geweest van anticiperen op verplichte beleidsinstructies van hogere overheden en deze beleidsinstructies nu in voorbereiding zijn, welke verandering in beleidscontext brengt dit met zich

23. Is er aanleiding particulier initiatief met betrekking tot afkoppeling op enigerlei wijze te stimuleren

Onderzoeksaanpak

Ook al is met de Universiteit van Wageningen overeengekomen dat een deel van het onderzoekswerk op hun terrein ligt en zal dit in rapportagevorm z'n beslag krijgen, de finale redactie van de eindrapportage voor de gemeenteraad is een taak en verantwoordelijkheid van de Rekenkamercommissie.

In de voorlopige taakverdeling met de Universiteit van Wageningen, de W.U.R., is sprake van een toedeling waarbij de vragen 5 tot en met 9 en 18 tot 23 met name bij de W.U.R. liggen en de vragen 1 tot en met 4 en 13 tot en met 17 met name bij de Rekenkamercommissie zelve. De vragen 10 tot en met 12 zullen in gezamenlijkheid worden opgepakt.

In dit stadium zijn de onderzoeksvragen nogal breed geformuleerd en is ook het schootsterrein van het onderzoek nogal breed, de onderzoekers stellen zich voor, dat na ongeveer een maand met introducerende gesprekken, de toespitsing en beperking van de vraagstelling nadrukkelijk wordt herbezien.

Afgesproken is dat gedurende het onderzoek moet blijken in hoeverre de rapportage die de W.U.R. aan de Rekenkamercommissie zal leveren, vervolgens nog een extra slag behoeft om te kunnen voldoen aan de relevante studie-criteria.

Waar het er aanvankelijk op leek dat reeds op heel korte termijn de betrokken student zou zijn geselecteerd, bleek in het overleg wat met de W.U.R. op 7 februari werd gevoerd, dat hier nog enkele weken voor nodig zijn. Als in het volgend overleg op 8 maart blijkt dat nog geen geschikte kandidaat voorhanden is, zal de W.U.R. een recent afgestudeerde student inschakelen om tijdig aan de opdracht te voldoen. Betrokkene zal zoveel mogelijk in de eerste introducerende periode participeren, teneinde de finale vraagformuleringen mee te componeren.

Welke uitvoeringsconstructie ook gekozen wordt, het inmiddels afgesproken kostenbedrag van inschakeling van W.U.R./Alterra van 10.000 euro zal niet meer ter discussie komen. In de komende weken zullen door middel van een offerte zijdens Alterra de gemaakte afspraken bevestigd worden.

Voor wat betreft de dekking van de kosten van het onderzoek is, gezien én het beperkte budget van de Rekenkamercommissie én het feit dat de gemeente aanvankelijk zelf het evaluatie-onderzoek met behulp van Arcadis ter hand zou nemen en daarvoor de kosten/dekking reeds had geraamd, bij de gemeente naar een bijdrage in de dekking van de kosten gevraagd. Om principiële redenen, de onafhankelijke positie van de Rekenkamercommissie, is hier door het College inmiddels afwijzend op beschikt.

Het ligt in het voornemen rond de zomer 2007 met een concept-rapportage naar de Rekenkamercommissie te komen. Na helderheid over de uitvoeringsconstructie (student of afgestudeerde) kan een meer verfijnde planning worden opgesteld. De geschatte doorlooptijd van de bijdrage van de W.U.R./Alterra zal afhankelijk van deze constructie, variëren van drie tot vijf maanden. Een start in de loop van maart a.s. geldt als taakstelling.

Voor het deel wat primair bij de Rekenkamercommissie ligt zijn in maart en april 2007 een aantal gesprekken voorzien met het betrokken afdelingshoofd en zijn medewerkers en met de betrokken financiële medewerkers. Daarnaast liggen interviews met betrokkenen van Vitens, het Waterschap en de Provincie in de rede, waarin zowel door de Rekenkamercommissie als de onderzoeker zal worden geparticipeerd.

Volgens de overlevering heeft bij de tot stand koming van het beleid nadrukkelijk een partij uit de samenleving, de groep BLOM, een rol gespeeld. Recentelijk heeft deze groep de Rekenkamercommissie ook een financiële reflectie op het afkoppelbeleid verstrekt. Alle reden deze groep ook via een interview naar z'n opvattingen te vragen. Tenslotte zal door de Rekenkamercommissie actief aan betrokken bewoners om een bijdrage aan de evaluatie worden gevraagd.

Er wordt naar gestreefd voor de zomer een aantal voorlopige conclusies, nog voordat sprake is van finale rapportages, terug te leggen op direct betrokkenen.

Het onderzoek zal plaatsvinden onder leiding van Frits van Aggelen en Tom Erkens namens de Rekenkamercommissie. Vanuit Wageningen zijn Frank van der Bolt (Alterra) en Annemiek Verhallen (W.U.R.), beiden van het Centrum voor Water en Klimaat de eerst aanspreekbaren.

Onderzoeksbegroting

Vooronderzoek (gesprekken, documentatie) tot 15 dec.2006	12 uur
Gesprekken (10 x)	15 uur
Studie, documentatie	20 uur
Rapportage	25 uur
Finale rapportage	5 uur
Kosten W.U.R./Alterra	10.000 euro
Totaal	77 uur + 10 000 euro= 15.000 euro

Deze 15.000 euro geldt als taakstellend. Waar de intensiteit die gemoeid is met de beantwoording van de onderdelen die bij de Rekenkamercommissie liggen, moeilijk van tevoren overzien kan worden, moet ook om die reden er rekening mee worden gehouden, dat gedurende het onderzoeksproces tot enige beperking van reikwijdte en diepgang moet worden gekomen.

Rekenkamercommissie gemeente Renkum
Postbus 9100.
6860 HA Oosterbeek
telefoon 06 - 53 28 89 63 (voorzitter)
telefoon 06 - 51 01 64 06 (ambtelijk secretaris)
rekenkamercommissie@renkum.nl

februari 2008